

II AINEKAVAD: EESTI KEEL JA KIRJANDUS

Sisukord

II AINEKAVAD: EESTI KEEL JA KIRJANDUS	1
1.1. EESTI KEEL JA KIRJANDUS I KOOLIASTMES	1
1.1. 1. klass	4
1.2. 2. klass	6
1.3. 3. klass	10
1.4. Kasutatav kirjandus I kooliastmele.....	14
2. EESTI KEEL JA KIRJANDUS II KOOLIASTMES.....	20
2.1. 4. klass	21
2.2. 5. klass	23
2.3. 6. klass	26
2.4. Kasutatav kirjandus II kooliastmele.....	28
3. EESTI KEEL JA KIRJANDUS III KOOLIASTMES.....	31
3.1. 7. klass.....	32
3.2. 8. klass.....	34
3.3. 9. klass.....	35
3.4. Kasutatav kirjandus III kooliastmele	37

1.1. EESTI KEEL JA KIRJANDUS I KOOLIASTMES

I- II kooliastmes õpetatakse eesti keelt ja kirjandust lõimituna. 1.-6. klassini kuulub eesti keele õpetamine klassiõpetaja* ülesannete hulka. Tunnid toimuvad perioodõppena. Perioodõppe tunnid on reeglina paigutatud päeva algusesse, kandes põhitunni* nime. Põhitunni ülesehitus on sarnane kõikide ainete puhul:

- rütmiline osa;
- tööosa;
- jutustav osa.

Nii harjutatakse emakeele kõnelemis- ja kuulamisoskust igapäevaselt kogu õppeaasta vältel, olenemata perioodõppe ainest. Vanemates klassides seostab klassiõpetaja* võimalusel jutustava aine ökonoomselt perioodõppe aine (koduloo, loodusõpetuse, ajaloo või geograafia) sisuga. Põhitunni töösas kujundavad õpilased õpetaja juhendamisel ainevihiku, mis täidab waldorfkoolis õpiku rolli. Ainevihiku* valmistamine on ühtlasi kirjaharjutus. Eesti keele õppeperioodidele lisanduvad vastavalt kooli tunnijaotusplaanile ja klassi tasemele harjutustunnid konkreetsete oskuste kinnistamiseks.

Keeles elavad kaks valdkonda, mis näiliselt vastandlikena moodustavad keeleteerviku. Ühelt poolt elav keel, mis kõige ürgsemas vormis väljendub vanas rahvapärimuses ning kõige filigraansemas vormis luules ja ilukirjanduses. Teiselt poolt grammatika ehk keele ehituse seaduspärasused, milles avaldub rahva kui keelekasutaja suhe maailmaga. Nende kahe valdkonna vastas- ja koosmõju läbi saab tekkida tasakaal, millel baseerub inimese suhtlemisvõime, tema keeleline enesekehtestamine. Elav keel toidab lapse hinge, annab öeldavale sisu ning kujundab sõnavaralise rikkuse, grammatika õpetamine on teadvust äratav ja loob kindlustunde (ma räägin ja kirjutatan õigesti). Waldorfpedagoogika elustab ja kujundab mõlemaid keele poolusi. Esimestest koolipäevadest peale püüab õpetaja mitmekesisel viisil harjutada ja arendada keele kunstiliste aspektide, keele ilu tunnetust. Õpetaja kasutab laste matkimisvõimet – lapsed teevad rõõmuga järgi seda, mida õpetaja ees teeb, imiteerides ka kõne rütmi, häälikuid, intonatsiooni. Tähtis on rõõm, mida laps kogeb nii erinevatest häälikutest, keele rütmist ja meloodiast kui ka sisust. Algklassides elab grammatika veel varjatuna elavas, rõõmsas keelekasutuses. Alates kolmandast klassist algab keele ehituse ja kasutuse teadvustamise protsess, mis viib lõpuks keeleteerviku tajumiseni ja selle pinnalt tekkiva individuaalse keelekasutuseeni.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid I kooliastmele

Õpilane:

- austab ja armastab eesti keelt kui rahvuskultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit;
- suhtub lugupidamisega teiste rahvaste keeltesse ja kultuuridesse;
- toetab muu emakeelega kaaslaste eesti keele omandamist;
- suhtub tolerantset eesti keele kui võõrkeele kasutamisse;
- arendab tähelepanelikku kuulamisoskust;
- tajub keeleoskust õpioskuste alusena;
- kasutab kõnet ja kirja vastavalt olukorrale ja eesmärgile, räägib ja kirjutab õigesti;
- arendab ja väärtustab keeleoskust kui eneseväljendus- ja suhtlusvahendit;
- omandab põhiarusaamad emakeelest ja keelest üldse;
- õpib tundma, kasutama ja kirjutama eri tekstiliike;
- loeb eakohast väärtkirjandust, kujundab selle kaudu oma kõlbelisi tõekspidamisi, rikastab mõttemaailma, huvitub paikkonna kultuurist;
- arendab kirjanduse mõistmist, kujutlusvõimet, loovust ja kunstimaitset;
- arendab kriitilist mõtlemist, järeldamise, põhjendamise ja analüüsioskust;
- harjub oma kirjakeeleoskuse täiendamiseks kasutama sõnaraamatuid ja käsiraamatuid.

Kirjandus

Kirjandust kui iseseisvat õppeainet I kooliastmel ei ole. Kirjanduse vahendamine toimub eelkõige õpetaja poolt valitud ja põhitunni jutustavas osas esitatud lugude põhjal. Sellesse kirjandusvaramusse kuuluvad muinasjutud ja rahvajutud, legendid ja muistendid, jutustused vanemast ja uuemast ajaloost. Ilukirjandusteoste lugemine põhineb õpetaja-õpilase valikul. Lugemiseks ja tunnis käsitlemiseks valitakse teoseid, mis on eakohased ja temaatikalt õpilasele huvitavad.

Kirjanduse kui sõnakunsti kogemine võimaldab nautida erinevat keelekasutust ning kirjakeele abil taasloodavaid pilte. Kirjandus sisaldab ka meie eelnevate põlvede mõttevaramut. Kirjanduse õppimine toimub esimesel kahel kooliastmel eelkõige õpetaja poolt valitud ja põhitunni* jutustavas osas* esitatud lugude põhjal. Kirjandusega tutvuvad õpilased klassis ka lugemismaterjalina kasutatava lektüüri ja kodulektüüri kaudu. Kirjanduse käsitlemist elavdatakse kunstiliste esitusviiside - luule, proosa, näidend, - omaloomingu ja erinevate meetodite läbi. Õpetaja teeb tööd

selle nimel, et tema enda keelekasutus oleks elav ja korrektne, sõnavara mitmekülgne. Klassiõpetaja* teavitab võõrkeeleõpetajaid grammatikaperioodides läbitud teemadest. Sarnaseid grammatikafenomene on ökonoomne käsitleda mitmes keeles. Põhitunni rütmilises osas* on tähtis koht ühisel retsiteerimisel, laulu- ja ringmängudel, nn. keeleväänajatel (täpne artikulatsioon) ja ruumitunnetusharjutustel (keha koordineerimine, vasak-parem, üleval-all, ees- taga). Rütmilise osa* harjutused on seotud mõtteka liikumise ja keeležesti kasutamisega. Kui klass on rütmilise osaga ühtsesse rütmi ja töömeeleollu viidud, järgneb tööosa, mille kestel omandatakse/harjutatakse uut ainesisu. Põhitundi* lõpetav jutustav osa* kuulub õpetaja jutustuse tähelepanelikule kuulamisele.

1. klassis on jutustusaineks valdavalt muinasjutud,
2. klassis valmid, looma- muinasjutud ja legendid, lood loodusest,
3. klassis maailmakultuuri pärandisse kuuluvad loomislood ning elukutsetega seotud muinasjutud-jutustused.

Teatud osas võib õpetaja jutustamisteemasid varieerida lähtuvalt klassi eelistustest ja vajadustest. Jutustava osa kaudu toimub ka mälu arendamine, kuna eelneval päeval jutustatud palub õpetaja enne uut jutustust õpilastel meenutada. 2.ja 3. klassi jutustamisosades loob oskuslik klassiõpetaja* silla nii loodusõpetuse kui kodulooga.

Grammatika õpetamisel 3. klassis on oluline, et õpetaja seostaks õpitava lapse tahte ja tundega. Tegusõnaga seostuv tehakse koos mänguliselt läbi, erinevaid lauseliike harjutatakse tundepäraselt. Üksikuid õpitavaid vorme ei seota veel grammatikaterminitega. Õpitu omandatakse ümbritseva ja keele kohta tähelepanekuid tehes ning õpetaja autoriteedile toetudes. Õigekirja õppimisel rõhutatakse selle sotsiaalset aspekti.

Kirjutama õppimist toetab eraldi õppeainena vormijoonistus. Ka seotud kirja õppimisele eelnevad vastavad harjutused vormijoonistuses.

Hindamine I-II kooliastmes

I kooliastmes hinnatakse õpilasi eelkõige tunnitegevuste põhjal. 1.–3. klassi õpilased saavad pidevat suulist tagasisidet õppetundides või mõne muu õppetegevuse käigus, vanematele kirjeldatakse laste edasijõudmist õppeaasta jooksul toimuvatel klassi lastevanemate õhtutel või arenguveestlustel. Õppeaasta lõpus saab õpilane kirjaliku sõnalise kokkuvõtte oma tugevustest ja nõrkustest, omandatud teadmistest ja oskustest, väärtustest ja hoiakutest ning aasta jooksul toimunud arengust.

II kooliastmes saavad õpilased pidevat suulist tagasisidet õppetundides või mõne muu õppetegevuse käigus, nende vanemad aga õppeaasta jooksul toimuvatel vanemateõhtutel, kokkuleppel vanemaga toimuvad individuaalsed arenguveestlused. Õppeaasta lõpus saab 4. klassi õpilane kirjaliku sõnalise ülevaate toimunud arengust, teadmistest ja oskustest, tugevustest ja nõrkustest ning hoiakutest ja väärtustest. 5.-6. klassi õpilased ja lapsevanemad saavad lisaks suulisele tagasisidele iga õppeveerandi lõpus kirjaliku sõnalise tunnistuse, milles antakse ülevaade tunniaktiivsusest, õppevahendite korrashoiust, koduste tööde tegemisest, kirjalikest töödest ning suulisest vastamisest ja üldistest hoiakutest.

1.1. 1. klass

Juhtmotiivid, õpetuse seosed õppekava läbivate teemade ja üldpädevuste kujundamisega

Esimese klassi õpilasele on maailm tervik. Sellest lähtuvalt on ka keeleõpetus tervik. Põhitähelepanu on elaval, ilusal, mõtestatud keelekasutusel. Põhitunni rütmilises osas on tähtis koht ühisel retsiteerimisel, laulu- ja ringmängudel, nn. keeleväänajatel (täpne artikulatsioon) ja ruumitunnetusharjutustel (keha koordineerimine, vasak- parem, üleval-all, ees-tagas). Rütmilise osa harjutused on seotud liikumise ja keeležestide kasutamisega. Õpetaja kasutab laste matkimisvõimet – lapsed teevad rõõmuga järele seda, mida õpetaja ees teeb, imiteerides ka kõne rütmi, häälikuid, intonatsiooni. Kui klass on rütmilise osaga ühtsesse rütmi ja töömeeleolu viidud, järgneb tööosa, mille kestel omandatakse/harjutatakse uut ainesisu. Töömeeleolu saavutamine ning keskendumisele tegutsemisele on olulised õppipädevused.

Esimeses klassis arendatakse kuulmismeelt. Kuulatatakse ümbrust, õpitakse kuulama õpetajat ja kaasõpilasi. Tähelepanelik kuulamine on üks suhtlemisostuste alustaladest. Samuti on see pildilise õpetuse alus, mis võimaldab sisemise aktiivsusega luua kuuldu põhjal elavaid kujutluspilte. Selline sisemine aktiivsus ärgitab kuulamine loob teadlikult vastukaalu tänapäeva meediast tulenevale passiivsele pilditarbimisele. Põhitunni lõpetav jutustav osa kuulub samuti õpetaja jutustuse tähelepanelikule kuulamisele. Esimeses klassis on jutustusaineks valdavalt muinasjutud. Lugude kuulamine ja kujutluspiltide loomine on olulised empaatiavõime arengus, õpitakse tundma inimese erinevaid iseloomujooni, headust ja kurjust, maailmas leiduvaid seadusi ja vastuolusid. Tähelepanelik kuulamine arendab **õppipädevusi**, lugude, salvide ja mängude rahvuslik, aga ka eetilise sisu toetavad **kultuuri- ja väärtus- ja enesemääratluspädevuste** arengut. Kuulmise põhjal kujutluspildi loomine ning selle pildiga edasi töötamine, näiteks üles joonistamine, loo edasi jutustamine või mängu alustamine on harjutused oma ideede teostamiseks, oma tegevuse kavandamiseks ning vajalikud **ettevõtlikkuspädevuse** kujundamisel.

Suhtluspädevus: Esimese klassi vestlusteemad lähtuvad loomulikest suhtlemisolukordadest: muljete jagamisest õpetaja ja klassikaaslastega, küsimustele vastamisest, mängudest, eelmisel päeval õpetaja poolt jutustatu meenutamisest. Õpetaja juhitud vestluses arendatakse suhtlemisostusi ning – julgust, samuti esinemisjulgust, oma arvamuse avaldamise julgust. Klassi vestlused teenivad ka konfliktide ennetamise ja rahumeelse lahendamise eesmärki, luues mõistva ja usaldusliku õhkkonna ning pakkudes arutlemise ja teiste vaatenurga mõistmise ostusi.

Esimese klassi täheõpetus käsitleb joonistähti. Täht kui abstraktsioon seostatakse kujutluspildiga, mis tekib õpetaja loodud täheloost. Tähed maalitakse kriitidega suureformaadilistesse ainevihikutesse. Tehakse joonistähedega kirjarahjutusi. Harjutatakse sõnavahe hoidmist ja lause tunnetust, teksti paigutamist, ära kirja tahvliilt. Alates esimesest klassist harjutavad lapsed otstarbeliste lühitekstide kirjutamist: sünnipäevaõnnitlused, teated koju, kutsed.

Emakeeles õpitud luuletusi esitatakse koos klassiga kooli kuupeol. Salme on nii rahvapärilisest kui tänapäeva kirjandusest, aga ka omaloomingust. Koos esinemine annab vajaliku turvatunde ning kasvatab esinemisjulgust. Etteaste kavandamine annab võimaluse õppida koostöö ja pikaajalise tegevuse planeerimise ostusi, kujundab **sotsiaalset ja ettevõtlikkuspädevust**.

Õppesisu, -tegevused:

- keel oma loomulikes, traditsioonilistes avaldumisvormides: jutud ja muinasjutud, rahvajutud, laulud, mängud, laulumängud, luuletused ja salmid, mõistatused, vanasõnad, korrektne kõnekeel;

- rütmiline, kehalist tegevust kaasav silbitamine;
- täis- ja kaashäälikud, tähed ja tähestik;
- artikulatsiooniharjutused;
- ruumitunnetusharjutused;
- kuulamisharjutused;
- ühisretsitatsioonid;
- rütmiline, kehalist tegevust kaasav silbitamine;
- täis- ja kaashäälikud, joonistähed ja tähestik;
- aabits (õpilase kujundatud ainevihik);
- kirjaharjutused (ärakiri tahvlilt);
- teksti paigutus;
- sõnavahe, lause lõpp, punkt;
- õnnitlus, kutse, teade.

Õppetegevus

Kuulamine:

- heli, sõna, lause, pikema teksti kontsentreeritud tähelepanelik kuulamine;
- õpetaja ja kaaslaste tähelepanelik, aktiivne kuulamine, kuuldule asjakohane reageerimine;
- ettelugemise ja jutustamise kuulamine;
- kuuldu mõistmine.

Kõnelemine:

- õige ja selge hääldamine;
- hääletugevuse kohandamine olukorrale;
- küsimuste esitamine ja neile vastamine;
- kõnelemine eri olukordades: palumine, küsimine, vabandamine, keeldumine, tänamine;
- luuletuse, dialoogi esitamine (näidend) kooris;
- vestlemine päevakohastel teemadel;
- värsivormis näidendi (või muinasjutu) esitamine kooris.

Kirjutamine:

- joonistähete tuletamine tähemuinasjutu piltidest ja oma aabitsa kujundamine;
- sõna ja lühikeste lausete suurtrükitäheline maaliv kirjutamine;
- ärakiri tahvlilt (sõna, lause, lühike tekst);
- teksti paigutamine, taandreaga alustamine, pealkirja paigutamine;
- loovtööna kuuldu, loetu illustreerimine;
- otstarbeliste lühitekstide kirjutamine tahvlilt: sünnipäevaõnnitlused, teated koju, kutsed.

Lugemine:

- suurte trükitähtedega kirja lugema õppimine;
- häälega koos ja üksinda sõnade, lausete, lühemate tekstide lugemine;
- suurte trükitähtedega teksti lugemine vihikust, tahvlilt, raamatust;
- loetu mõistmine: sõna, lause, lühike tekst;
- luuletuses riimuvate sõnade leidmine;
- emakeeles harjutatu leiab tihti esitamisevõimaluse traditsioonilistel kuupidudel.

Taotletavad õpitulemused

Suuline keelekasutus

1. klassi lõpetaja:

- oskab aktiivselt kuulata;
- oskab kuulata eakohast teksti ja toimida saadud sõnumi kohaselt;
- oskab küsimuste toel arusaadavalt edasi anda õppeteksti, lugemispala, pildiraamatu, teatrietenduse, filmi sisu; koostab kuuldu/loetu kohta joonistuse;
- oskab kõnes kasutada terviklauseid;
- oskab vastata küsimustele, kasutades sobivalt täislauseid ja lühivastuseid;
- oskab arusaadavalt jutustada läbielatud sündmustest;
- oskab sihipäraselt vaadelda, nähtut kirjeldada, erinevusi ning sarnasusi märgata;
- oskab jutustada pildiseeria, tugisõnade ning küsimuste toel;
- avaldab arvamust kuuldu, vaadeldu ja loetu kohta;
- oskab mõnda luuletust peast esitada;
- oskab ühist tempot hoides klassiga koos luuletusi retsiteerida;
- oskab klassiga koos rütmiliselt astudes ja/või plaksutades sõnu silbitada;
- oskab end arusaadavalt väljendada suhtlusolukordades: palumine, küsimine, selgitamine, keeldumine, vabandamine, tänamine.

Lugemine

1. klassi lõpetaja:

- oskab lugeda suurte trükitähtedega kirjutatut;
- mõistab nii häälega kui ka endamisi lugedes teksti sisu, oskab seda ümber jutustada, vastata teemakohastele küsimustele;
- tunneb ära jutustuse, luuletuse, muinasjutu, mõistatuse, vanasõna, kirja;
- on lugenud vastavalt individuaalsele võimekusele lastekirjandust eesti ja väliskirjanikelt, oskab loetud teostest kõnelda;
- oskab moodustada küsimusi ja neile vastata loetud teksti kohta;

Kirjutamine

1. klassi lõpetaja:

- teab peast tähestikku;
- eristab häälikut ja tähte, täis- ja kaashäälikut, silpi, sõna, lauset;
- oskab piiritleda lauset;
- kirjutab suuri trükitähti loetava käekirjaga;
- oskab kirjutada suurte trükitähtedega nii kuulamise järgi kui ka tahvlilt ära kirja tehes
- oskab koostada kutset, õnnitlust, teadet, kirja;
- oskab kirjutatut vihikusse või lehele paigutada, vihikut nõuetekohaselt vormistada.

1.2. 2. klass

Juhtmotiivid, õpetuse seosed õppekava läbivate teemade ja üldpädevuste kujundamisega

Õpetaja elav, korrektne, mõtestatud keelekasutus on endiselt tähtsaim osa õpetusest. Jutustava osa muinasjuttudele lisanduvad valmid, loomamuinasjutud ja legendid, jutustused loodusest. Õpetaja võib jutustamisteemasid varieerida lähtuvalt klassi eelistustest ja vajadustest. Õpetaja harjutab fantaasiat ka enda loodud jutukestega või siis kasvatuslikel eesmärkidel kasutatavate lookestega, kus õpetaja annab jutustuse vormi klassis toimunud reaalsele sündmusele ning püüab leida sellele rahuldava lahenduse. Jutustustega käivad kaasas vestlused, millega toetatakse väärtus-, suhtlus- ja sotsiaalse pädevuse kujunemist, kujundades klassis usaldusliku õhkkonna ning harjumuse lahendada konflikte arutledes. Nii toetatakse ka elutervete hoiakute ja väärtuste kujunemist lastel. Jutustava osa sisu kaudu toimub mälu arendamine: põhitunni jutustavas osas kuulnud palub õpetaja lastel järgmisel päeval meenutada. Tänu aktiivsele osalemisele klassi vestlustes ja teistes esinemisega seotud harjutustes kujundab laps püsiva oskuse ja julguse avaldada oma arvamust, aga ka kuulata ja arvesse võtta teiste seisukohti. Kujunevad sotsiaalne, suhtlus- ja enesemääratluspädevus.

Loomalood ja legendid pakuvad ainet väärtuste kujundamisel, analüüsi- ja võrdlemisuskuste õppimisel. Erinevate iseloomuomaduste ning käitumisviiside jälgimine lugedes õpetab lapsel ka enesevaatlusoskusi, toetab enesemääratluspädevuse arengut.

Kirjutamisel toimub üleminek väikestele trükitähtedele (raamatutähtedele). Ka neid kirjutatakse suureformaadilistesse ainevihikutesse, pöörates nüüd erilist tähelepanu tähtede proportsioonidele. Harjutatakse ära kirja tahvilt, teksti paigutust paberil, suurt algustähte lause alguses ja pärisnimede kirjutamisel. Kirjutamismaterjaliks on suulisest varamust tuttavad lood. Iseseisvate kirjaharjutuste kohaks võib kasutada ka päevikut, kuhu laps kodus päeva kohta ülestähendusi teeb.

Enda kirjutatut peab oskama teistele arusaadavalt ette lugeda. Klassis harjutatakse nii oma vihiku kui raamatutekstide lugemist: arusaadav häälega lugemine, jälgiv lugemine, lausekaupa lugemine, lõigu lugemine. Õpilaste erinevat võimekust arvestab õpetaja kodulektüüri valikul. Abiks lugemisrõõmu ja –huvi säilitamisele on hoolikalt valitud klassi raamatukogu, raamatute tutvustamine, teemakäsitus lapsevanematega.

Hääliku ja häälikupikkuse tajumist harjutatakse mitmesuguste keelemängude ja toetavate kehaliste liigutustega.

Päeviku kirjutamine ja kodulugemine on õppetegevused, mille eesmärgiks on arendada õpi- ning ettevõtlikkuspädevust. Laps õpib hindama oma huvisid ja võimeid, seadma endale tegevuseesmäärke, ise oma tegevust kavandama, end ise õppimisele häälestama, oma tegevuse tulemuse eest vastutama.

Õppeainetevaheline lõimimine

Endiselt toimub eesti keele õppimine pidevalt kõikides tundides, kuulates õpetaja ilmekat ja korrektset kõnet.

Võõrkeeleõpetuses peetakse silmas, et õpitavad keelestruktuurid oleksid emakeeles juba omandatud.

Tänu põhitunni ülesehitusele toimub eesti keele lõimimine igas tunnis nii muusika, matemaatika kui kehalise kasvatuses ainetega – seda läbi laulude, salmide, laulumängude, rütmiharjutuste.

Aine sisu kaudu on eesti keele õpetus lõimitud loodusõpetuse, inimeseõpetuse, ühiskonnaõpetuse, kodulooga. Lõimimine toimub läbi eesti keele tunni jutustuste teemade. Välise vormi kaudu on

eesti keele õppimine seotud aga kunstiõpetuse ja vormijoonistusega. Kunstiõpetus lõimib tegevusse ainevihiku ja/või päeviku kujundamisel, vormijoonistus toetab aga kirjajarjutuste osas.

Õppesisu, -tegevused

Õigekeelsus:

- suure algustähe kasutamine lause alguses, inimese- ja loomanimedes, tuntumates kohanimedes;
- silbitamis- ja poolitamisreeglite õppimine praktilisest vajadusest lähtuvalt ainevihikusse* kirjutamisel;
- häälikupikkuste diferentseerimine ja oma vigade märkamine ja parandamine, kvalitatiivse häälikuanalüüsi oskuste pidev harjutamine;
- keel loomulikes, traditsioonilistes avaldumisvormides;
- väikesed trükitähed, nn raamatutähed;
- tuttavate lugude, luuletuste kirjutamine;
- ainevihiku koostamine;
- ärakiri tahvlilt;
- etteütlemise järgi sõnade kirjutamine;
- oma kirjutamisvea parandamine, kui sellele on osutatud;
- väikesed loovtööd vahetult kogetu põhjal;
- õnnitluse, kutse sisu ja vormistamine;
- teksti kompositsiooni esmane teadvustamine kirjutamisel: pealkiri, loo alustamine, sisu, lõpetus;
- teksti paigutamine vihikulehele;
- suure algustähe kasutamine lause alguses, inimese- ja loomanimedes, kohanimedes;
- silbitamise õppimine kehalist tegevust kaasava rütmi abil ja alalõua liikumist tajudes;
- poolitamise kasutamine praktilisest vajadusest lähtuvalt, ainevihikusse kirjutamisel;
- häälikupikkuste diferentseerimine;
- vestlused igapäevaelu teemadel;
- ühisretsitatsioonid;
- kirjeldusharjutused;
- tunnistussalmide individuaalne esitamine.

Õppetegevus

Kuulamine:

- tekstide nautiv, tähelepanelik kuulamine;
- õpetaja ja kaaslaste kuulamine ja kuuldule asjakohane reageerimine;
- õpetaja ettelugemise ja jutustamise kuulamine;
- kuuldu mõistmine: sõna, lause, teksti sisu;
- häälikute ja häälikupikkuste eristamine.

Kõnelemine:

- õige ja selge hääldamine;
- hääletugevuse kohandamine olukorrale, rollile;
- küsimuste esitamine ja neile vastamine;
- luuletuse, dialoogi, näidendi esitamine kooris;
- tunnistussalmide individuaalne esitamine;

- vestlemine päevakohastel teemadel;
- kõnelemine mitmesugustes olukordades: palumine, küsimine, tänamine, selgitamine, keeldumine, vabandamine (klassis, koolis, bussis), suhtlus sõbraga ja täiskasvanuga;
- jutustamine läbielatu, kuuldu, loetu põhjal, lugemispäeviku põhjal;
- vestlus lähtuvalt valmide temaatikast;
- luuletuste, dialoogide esitamine kooris ja üksinda;
- salvide põhjal väikeste dramatiseeringute esitamine;
- vestlusolukorra arvestamine (mittevahelesegamine).

Kirjutamine:

- väikeste trükitähtedega (raamatutähtedega) kirjutama õppimine vihikusse;
- päevikusse kirjutamine;
- ärakiri tahvlilt, etteütlemise järgi kirjutamine;
- oma kirjutamisvea parandamine, kui sellele on osutatud;
- lühikeste lugude, luuletuste peast kirjutamine;
- väikesed loovtööd vahetult kogetu põhjal;
- lühikesed kirjeldused loomadest ja taimedest kava/tugisõnade abil;
- õnnitluse, kutse sisu ja vormistamine;
- teksti kompositsiooni esmane teadvustamine: pealkiri, loo alustamine, sisu, lõpetus;
- teksti paigutamine lehel.
- suure algustähe kirjutamine lause alguses, inimese- ja loomanimedes, kohanimedes;

Lugemine:

- sihipärane lugemise harjutamine: häälega lugemine, ositi lugemine, endamisi etteloetava jälgimine;
- sobiva intonatsiooni ja tempoga lugemise harjutamine;
- oma ja võõra väikeste raamatutähtedega kirjutatud teksti lugemine vihikust, tahvlilt, raamatust;
- loetu mõistmise kinnistamine: sõna, lause, tekst;
- tekstide eristamine: muinasjutt, jutt, luuletus, vanasõna, mõistatus, valm;
- tegelaste iseloomustamine;
- huvipakkuvate raamatute lugemine, nende laenutamine raamatukogust.

Taotletavad õpitulemused

Suuline keelekasutus

2. klassi lõpetaja:

- oskab aktiivselt kuulata;
- oskab luuletusi peast esitada;
- oskab ühist tempot hoides klassiga koos luuletusi retsiteerida;
- oskab klassiga koos rütmiliselt astudes ja/või plaksutades sõnu silbitada;
- oskab kuulata eakohast teksti ja toimida saadud sõnumi kohaselt;
- oskab küsimuste toel arusaadavalt edasi anda õppeteksti, lugemispala, pildiraamatu, teatrietenduse, filmi sisu; koostab kuuldu/loetu kohta joonistuse;
- oskab kõnes kasutada terviklauseid;
- oskab vastata küsimustele, kasutades sobivalt täislauseid ja lühivastuseid;
- oskab arusaadavalt jutustada läbielatud sündmustest;

- oskab sihipäraselt vaadelda, nähtut kirjeldada, erinevusi ning sarnasusi märgata;
- oskab jutustada pildiseeria, tugisõnade ning küsimuste toel;
- oskab mõelda loole algust ja lõppu;
- avaldab arvamust kuuldu, vaadeldu ja loetu kohta,
- oskab leida väljendumiseks lähedase ja vastandtähendusega sõnu;
- oskab end arusaadavalt väljendada suhtlusolukordades: palumine, küsimine, selgitamine, keeldumine, vabandamine, tänamine;

Lugemine

2. klassi lõpetaja:

- oskab lugeda suurte ja väikeste trükitähtedega kirjutatut;
- mõistab valjult ja endamisi lugedes teksti sisu, oskab seda ümber jutustada, vastata teemakohastele küsimustele;
- tunneb ära jutustuse, luuletuse, muinasjutu, mõistatuse, vanasõna, kirja;
- on lugenud vastavalt individuaalsele võimekusele lastekirjandust eesti ja väliskirjanikelt, oskab loetud teostest kõnelda;
- teab nimetada mõnd lastekirjanikku;
- oskab moodustada küsimusi ja neile vastata loetud teksti kohta.

Kirjutamine

- 2. klassi lõpetaja:
- teab peast tähestikku;
- eristab häälikut ja tähte, täis- ja kaashäälikut, silpi, sõna, lauset;
- oskab kirjas õigesti häälikuid märkida;
- oskab piiritleda lauset;
- oskab kasutada suurt algustähte lause alguses, inimese- ja loomanimeses ning tuntumates kohanimedes;
- kasutab kirjutades õigeid tähekujusid, kirjutab suurtähti ja väikeseid trükitähti loetava käekirjaga;
- oskab tahvlilt ja kirjalikust tekstist ära kirja teha;
- kirjutab etteütlemise järgi;
- oskab koostada kutset, õnnitlust, teadet, kirja, pidada päevikut;
- oskab teksti vihikusse või lehele paigutada, vihikut nõuetekohaselt vormistada.

1.3. 3. klass

Juhtmotiivid, õpetuse seosed õppekava läbivate teemade ja üldpädevuste kujundamisega

Kolmandas klassis lisanduv jutustamismaterjal on seotud nii maailmakultuuri (loomislood) kui paikkondliku elu-olu ja rahvapärимusega (vana-aja elu, kombes, töö ja elukutsed). Viimases osas toimub lõimimine koduloo õpetamisega. Rahvatarkusi õpitakse tundma ka valmide kaudu. Rahvapärимusega tutvumine arendab lapse enesemääratlus- ja väärtuspädevust. Vana aja elu ja traditsiooniliste ametite ning põlluharimisevõtete tutvumine ning meistrite töö jälgimine õpetavad lapsel loodusega kooskõlas elamise põhimõtteid ning üldisemaid säästliku ellusuhtumise põhimõtteid. Nii arendatakse väärtuspädevust. Meistrite elu ja tööga tutvumine õpetab aga ka elukestva õppimise ja oma elu juhtimise põhimõtteid, areneb õpi- ja ettevõtlikkuspädevus.

Erinevate täiskasvanute intervjuerimine arendab suhtlusoskusi, areneb sotsiaalne ja suhtluspädevus.

Klassis tekkivad igapäevaolukorrad võimaldavad loomulikult viisil korrigeerida ja harjutada kõnelemist erinevates suhtlussituatsioonides: küsimine, vastamine, selgitamine, keeldumine, nõusolek, vabandamine jne.

Kirjutamisel toimub üleminek seotud kirjale. Harjutatakse tähtedevahelisi seoseid. Seotud kirjas kirjutamist harjutatakse päevikus ja/või ilmavaatluspäevikus ja/või lugemispäevikus, samuti teiste ainete ainevihikutes. Vahetult kogetu kirjeldamist harjutatakse ka etteantud sõnade järgi. Õigekirja õppimisel rõhutatakse selle sotsiaalset aspekti, st õigekiri kui inimestevaheline kokkulepe, mis kergendab üksteisest arusaamist. Kirjatöodes väärtustatakse eelkõige sisu ja püütakse säilitada loomis- ja kirjutamisrõõmu. Aineks sobivad muinasjutud, värss-näidendid, valmid jms. Näidendit käsitletakse perioodõppe raamis toimuva projektina, mis arendab mitmekülgset keele- ja väljendusoskust. Mitmenädalane kogu klassi projekt õpetab nii planeerimise kui koostööoskusi, arendades eelkõige suhtlus- ja sotsiaalset pädevust, aga ka väärtus-, enesemääratlus- ja ettevõtlikkuspädevust. Näidend pakub väga head võimalust harjutada esinemisoskust ja –julgest. Esineda saab nii kuupeol koolikaaslastele ja peredele kui ka näiteks sõpruskoolile või koolidevahelisel näidendifestivalil.

Grammatika algsel õpetamisel 3. klassis on oluline, et õpetaja seostaks õpitava lapse tahte ja tundega. Tegusõnaga seostuv tehakse koos mänguliselt läbi. Tundepäraselt kogetakse erinevate lausetüüpidega – küsi-, hüüd- ja jutustava lausega – kaasnevat kõnemeloodiat. Käänd- ja pöördvorme teadvustatakse küsimuse ja vastuse läbi. Heaks vahendiks selle tarvis on mõistatused. Üksikuid õpitavaid vorme ei seota veel grammatikaterminitega. Kõik kokkuleppelistesse grammatikareeglitesse puutuv selgitatakse lastele vastavate kujutluspiltide, luuletuste jms toel. Selliseks algseks grammatikaõpetuseks kasutab klassiõpetaja oma loovat pedagoogilist fantaasiat. Õpitu omandatakse ümbritseva ja keele kohta tähelepanekuid tehes ning õpetaja autoriteedile toetudes. Harjutamise käigus jõutakse mõiste sisuni ja sõnastatakse reegel. Seaduspärasuste märkamine ja nendest reeglite sõnastamine õpetab olemasolevate teadmiste pinnalt uusi looma ning arendab seega õpipädevust.

Õppeainetevaheline lõimimine

Endiselt toimub eesti keele õppimine pidevalt kõikides tundides, kuulates õpetaja ilmekat ja korrektset kõnet. Tänu põhitunni ülesehitusele toimub eesti keele lõimimine igas tunnis nii muusika, matemaatika kui kehalise kasvatuses ainetega – seda läbi laulude, salvide, näitlemise, laulumängude, rütmiharjutuste.

Aine sisu kaudu on eesti keele õpetus lõimitud loodusõpetuse, inimeseõpetuse, ühiskonnaõpetuse, kodulooga. Lõimimine toimub läbi eesti keele tunni jutustuste teemade.

Välise vormi kaudu on eesti keele õppimine seotud aga kunstiõpetuse ja vormijoonistusega. Kunstiõpetus lõimib tegevusse ainevihiku ja päeviku kujundamisel, vormijoonistus toetab aga kirjajarjutuste osas.

Õppesisu ja -tegevused

Õigekiri:

- õigekirja sotsiaalne aspekt;

- häälikupikkuste märkimine kirjas;
- i ja j õigekiri, h sõna alguses;
- k, p, t omasõnade alguses; k, p, t s-i kõrval;
- b, d, g kirjutamine tuntumate võõrsõnade alguses;
- kaashäälikuühendi põhireegli tutvustamine.

Etteütlused:

- väite -, küsi - ja hüüdlause grammatilise tähenduse sidumine kõnemeloodiaga;
- punkti, küsimärgi ja hüüumärgi kasutamine;
- nimi-, omadus- ja tegusõnade äratundmine ja nimetamine;
- küsisõnade leidmine vastavalt sõnaliigile;
- käändsõna ja pöörsõna vormide moodustamine küsisõna abil (mõistatuste esitamine: kellel on ...?);
- ainsuse ja mitmuse eristamine ja märkimine kirjas;
- käändelõppude õigekiri, pöördelõppude õigekiri;
- liitsõna moodustamine;
- sünonüümid, antonüümid;
- asesõnade kirjutus.

Õppetegevus

Kuulamine:

- heli, sõna, lause, pikema teksti kontsentreeritud tähelepanelik kuulamine;
- õpetaja ja kaaslaste tähelepanelik, aktiivne kuulamine, kuuldule asjakohane reageerimine;
- õpetaja ettelugemise ja jutustamise kuulamine, kuuldule reageerimine;
- häälikute ja häälikupikkuste eristamine.

Kõnelemine:

- õige ja selge hääldamine;
- hääletugevuse kohandamine olukorral;
- küsimuste esitamine ja neile vastamine;
- vestlemine päevakohastel teemadel;
- kõnelemine mitmesugustes olukordades: palumine, küsimine, tänamine, selgitamine, keeldumine, vabandamine (klassis, koolis, bussis), suhtlus sõbraga ja täiskasvanuga;
- jutustamine, läbielatu, kuuldu, loetu põhjal, raamatu põhjal (lugemispäevik);
- vestlussituatsiooni arvestamine (mittevaheseisemine);
- loodusluuletuste retsiteerimine ja osaliselt üksinda esitamine;
- naljasalmide retsiteerimine;
- näitemängude, valmide, värsside või erinevaid ameteid kajastavate stseenide esitamine;
- omaloomingu ettekandmine.

Kirjutamine:

- seotud kiri;
- õigete tähekejuude ja seoste jälgimine seotud kirjas kirjutamisel;
- kodulooliste tekstide kirjutamine etteütlusena, ära kirjana või ümberjutustusena (integratsioon koduloo õpetusega);

- kirjelduste koostamine talutöödest, ametitest, loomadest, taimedest kava abil ja loovtöödena;
- lugemispäeviku ja/või ilmavaatluspäeviku pidamine (sisu ja kujundus);
- loomisloo vihiku kirjutamine ja maalimine.

Lugemine:

- tekstide ettelugemine kaaslastele, lugemise pidev harjutamine;
- loetu mõistmine: küsimustele vastamine ja küsimuste esitamine, juhendi järgi tegutsemine;
- töö tekstiga etteantud juhise alusel;
- kodulektüür vähemalt 3 raamatut õppeaasta jooksul.

Waldorfkoolide kolmandad klassid valmistavad eesti keeles ette ja esitavad klassi näidendi. Tegemist võib olla ka nukunäidendiga, sel juhul töötatakse nukke valmistades koostöös käsitööõpetajaga. Aineks sobivad muinasjutud, värss-näendid jms. Näidendi valmimist võib käsitleda perioodõppe raamis toimuva projektina, mis arendab mitmekülgset keeleoskusi ja liidab erineva temperamentitüübiga lapsi.

Taotletavad õpitulemused I kooliastmes

3. klassi lõpetaja:

- oskab kuulata jutustamist koos sisemiselt aktiivse pildiloomega;
- loeb õpitud teksti selgelt, ladusalt, õigesti ja sobiva intonatsiooniga;
- mõistab häälega ja endamisi lugedes teksti sisu, oskab vastata teemakohastele küsimustele;
- oskab töötada tekstiga eakohaste juhiste alusel;
- oskab eristada väidet, küsimust, palvet, käsku, keeldu;
- oskab leida lähedase ja vastandtähendusega sõnu;
- tunneb ära jutustuse, luuletuse, näidendi; muinasjutu, mõistatuse, vanasõna; kirja;
- on lugenud vastavalt individuaalsele võimekusele eesti ja väliskirjanike teoseid, oskab loetud teostest kõnelda;
- oskab loetust jutustada;
- oskab luuletust peast esitada;
- teab peast tähestikku;
- oskab kuuldu, vaadeldu ja loetu kohta arvamust avaldada;
- oskab kuulata eakohast teksti ja toimida saadud sõnumi kohaselt;
- oskab küsimuste toel arusaadavalt edasi anda õppeteksti, lugemispala, pildiraamatu, teatrietenduse sisu;
- oskab koostada suulist ja kirjalikku juttu pildiseeria, tugisõnade ja küsimuste abil; mõelda jutule algust ja lõppu;
- oskab kõnes ja kirjas kasutada terviklauseid;
- oskab koostada kutset, õnnitlust;
- oskab arusaadavalt jutustada läbielatud sündmustest;
- oskab end arusaadavalt väljendada suhtlusolukordades: palumine, küsimine, selgitamine, keeldumine, vabandamine, tänamine;
- eristab häälikut ja tähte, täis- ja kaashäälikut, häälikuühendit, silpi, sõna, liitsõna, lauset;
- oskab kirjutada omasõnade algusse k, p, t, tuntumate võõrsõnade algusse g, b, d;
- oskab täis- ja suluta kaashäälikuid õigesti kirjas märkida;
- teab peast tähestikku ja oskab kasutada lihtsamat sõnastikku;
- oskab kirjas õigesti märkida käändsõna mitmuse nimetava lõppu ja tegusõna pöördelõppe;
- oskab kirjas õigesti märkida ainsuse sisseütleva, ilmaütleva ja kaasaütleva käände lõppu;

- oskab piiritleda lauset ja panna lauselõpumärke;
- oskab asesõnu õigesti kirjutada;
- oskab kasutada suurt algustähte lause alguses, inimese- ja loomanimedes ning tuntumates kohanimedes;
- kasutab kirjutades õigeid tähekujusid ja seoseid, kirjutab loetava käekirjaga;
- oskab tahvlilt ja õpikust ära kirjutada;
- oskab teksti korrektselt paberile paigutada.
- mõistab suulisi ja kirjalikke küsimusi ning vastab nendele, kasutades kõnes ja kirjas sobivaid
- lühivastuseid ning terviklauseid;
- kasutab kirjutades õigeid tähekujusid ja -seoseid ning kirjutab loetava käekirjaga;
- oskab sihipäraselt vaadelda ja nähtut kirjeldada ning märkab erinevusi ja sarnasusi;
- kirjeldab eesmärgipäraselt eset, olendit ja olukorda;
- jutustab endast ja lähiümbruses toimunust;
- kuulab mõtestatult eakohast teksti;
- loeb õpitud teksti selgelt, ladusalt ja õigesti ning saab sellest aru, mõistab lihtsat plaani, tabelit, diagrammi ja kaarti;
- loeb eakohast ilu- ja aimekirjandust;
- kirjutab õpitud keelendite piires õigesti;
- jutustab ja kirjutab küsimuste, pildi, pildiseeria, märksõnade või kava abil;
- töötab tekstiga õpetaja juhiste alusel.

Erinevused riiklikust õppekavast

1. klassis kirjutatakse vahakriidiga joonistähti ja suuri kirjatähti. Enamasti toimub kirjutamine ära kirjana tahvlilt. Esimeseks lugemisvaraks on ära kirjana kirjutatud raamat. Häälikuanalüüsi 1. klassis veel ei toimu. Rütmissalmid on seotud kehatunnetusega.

Pedagoogilistel kaalutlustel kasutatakse 2. klassis kirjatähtede asemel valdavalt väikseid trüki- tähti (nn raamatutähti).

Teadliku grammatikaõpetusega alustatakse 3. klassis. Retsiteeritakse valdavalt ühiselt. Aasta vältel esitatakse mitmeid valmide dramatiseeringuid. Toimub üleminek seotud kirjale. Seotud kirja harjutatakse loomisloo vihikut koostades. Suurt tähelepanu pööratakse endiselt ära kirjale. Lugemist harjutatakse eakohaseid juturaamatuid lugedes. Grammatikareeglini jõutakse praktiliste harjutuste kaudu. Reegli sõnastavad lapsed.

1.4. Kasutatav kirjandus I kooliastmele

Õpetajale jutustamiseks, osa lõimituna koduloo ja loodusõpetusega.

Eesti kirjandusest:

Ansomardi, Jalgsemaa Kitse-eide muinasjutud ja teisi jutte, Eesti Raamat 1979

Eesti loomajuttude ja – salmide kuldraamat, TEA 2013

Eesti muinasjutud, 2000

Eesti muinasjutud, ENSV TA Keele ja Kirjanduse Instituut 1967

Eesti muistendite kuldraamat, TEA 2012

Eesti mõistatuste, kõnekäändude ja vanasõnade kuldraamat, TEA 2014

Eisen, M.J., Eesti imede ilmast I-II, 1995 Eisen, M.J., Esivanemate varandus, 1958

Eisen, M.J., Eesti imede ilmast. Eesti ennemuistsed jutud

Eisen, M.J., Imesõrmus

Eisen, M.J., Kratiraamat

Eisen, M.J., Muistsed vägilased

Eisen, M.J., Näkid, kratid, luupainajad, 2001

Eisen, M.J., Näkiraamat

Henno, J., Laste jõuluraamat

Hiiemäe, M., Emand kaseladvas, 1988

Hiiemäe, M., Katkujutud, 1977

Hiiemäe, M., Kodavere pajatused, 1978

Hiiemäe, M., Rahvajutte Maarja-Magdaleena kihelkonnast, 1999

Hiiemäe, M., Rahvakalender 1-7, 1970-1999

Hiiemäe, M., Vaenukõis LR, 1974

Hiiemäe, M., Üks jahimees läks metsa, 1969

Igal puul oma juur, 1989

Jaaksoo, A., Eesti lastekirjanduse antoloogia

Jaik, J., Kaarnakivi

Jakobson, A., Puujalaga katk

Jakobson, A., Suur onu ja väike vennapoeg

Jakobson, A., Ööbik ja vaskuss, Eesti Raamat 1982

Jutt mehest, kes teadis ussisõnu (Kunder, Jakobson, Eisen, Kreutzwald, Faehlmann jt) Marjakobar ja teisi setu muinasjutte, 1989

Jõgisalu, H., Tihkan, L., Lugusid vanalt Läänemaalt, Eesti Raamat 1989

Jõgisalu, H., Tihkan, L., Tulihända püüdmas, 2000

Järv, R., Päär, P., Tünpu, A., Taevane pulm. Eesti rahvajutud, Tiritamm 2006

Kippar, P., Antsu torupill. Lugusid rumalast vanapaganast

Kippar, P., Loomad, linnud, putukad, 1997

Kippar, P., Rahvajutte Kullamaa kihelkonnast, 1998

Kippar, P., Tere, tere tiipajalga

Kreutzwald, Fr. R., Eesti Rahva Ennemuistsed Jutud, 1951

Kreutzwald, Fr. R., Reinuvader Rebane

Krusten, R., Vanad aabitsajutud, Tiritamm 2007 56

Kunder, J., Imepeegel

Kõrv, J., Veealused, 1989

Laugaste, E., Liiv, E., Muistendid vanapaganast, 1970

Metstak, V., Mõista, mõista...

Mäger, M., Linnud rahva keeles ja meeles, 1994

Mänd, H. Väikesed võililled, 2008

Ojaäär, J., Minu armas südameloom, Pegasus 2017

Pajatusi Põhjarannikult, 1957

Parijõgi, J., Külaliste leib

Põlvamaa muistendid, Põlva Rahvahariduse Selts

Päär, P., Jõulujutuvihik, 1997

Rehepapp ja vanapagan

Sada saarelehte, tuhat toomelehte.

Saja rahva lood (sari)

Salve, K., Sarv, V., Setu lauludega muinasjutud, TA 1987

Seto pajatusi. Küla nii kõnõli, 1999

Särgava, E., Ennemuistsed jutud Reinuvader Rebasest

Tamm, J., Ussipealik, Eesti Raamat 1988

Tark mees taskus, 1971

Valimik Eesti rahvajutte, -laule, mõistatusi ja vanasõnu

Vanasõnaraamat, Eesti Raamat 1984

Veriora kandi vanarahva jutuvara, 2000

Üle õue õunapuune: Eesti rahvajutud, -laulud, mõistatused ja vanasõnad, 1998

Teiste rahvaste kirjandusest:

Aisopose valmid, 2005

Andersen, H. Chr., Väike merineitsi, Eesti Raamat 1987

Assisi Franciscuse lood

Berg, F., Rootsi muinasjutud, Eesti Raamat 2002

Chesterton, G. K., Püha Franciscus Assisist, Eesti Raamat 2007

Franko, I., Siis kui loomad veel rääkisid

Grimm, J. ja W., Kuldlapsed, KRK 1981

Grimm, J. ja W., Muinasjutte, Eesti Raamat 1981

Gädke-Timm, K., Sinikello. Legendoja kasveista, WSOY 1978, soome k.

Hiiemets, J., Assisi Franciscus, EELK Konsistoorium 1995

Jutustan sinule loo I, II osa, EELK Laste- ja Noorsootöö Ühendus, Tallinn 2006 (soome k)

Krölov, I., Valmid

Lagerlöf, S., Legendid Kristusest, Logos 1991 57

Lobe, M., Vanaema õunapuu otsas, 2000

Michelson, H., Saladuste puu.

Piibel. Vana Testament

Prantsuse muinasjutte, Eesti Raamat 1989

Saja rahva lood

Streit, J., Maria väike eeslike

Streit, J., Taatatuki lood

Surojegin, P.-L., Loomamuinasjutud

Suur valmiraamat, Avita 2007

Teinonen, R., Ystävämme eläimet. Legendoja pyhästä Franciscuksesta, Tyttöjen Keskus Topelius, Z., Muinasjutte, Eesti Raamat 1990

Valmid ja legendid pühakutest

Luule, tunni rütmilises osas koos retsiteerimiseks

Enno, E., Üks rohutirts läks kõndima, Eesti Raamat 1971

Himplike ja Pimplike. Valimik Saksa lastelaule Liisusalmid, Pere ja Kodu Raamat 2007

Ilmet, P., Matsalu mailt, Eesti Raamat 1986

Järv, A., Meie kiisul kriimud silmad, Eesti Raamat 1985

Kaidla, J., Liblikaga võidu

Kamsen, R., Kodukoppel, Tiritamm 1992

Kangur, K., Kuningalinna lood

Kaplinski, J., Õhtu on õunapuu, TEA 2007

Kuusk, R., Eesti lasteluule valimik, Avita 2000

Käo, H., Hinge korter, 2001

Luik, V., Tubased lapsed, TEA 2006

Merilaas, K., Kui vanaema noor oli

Muhel, I., Sõitsid saanid, sõitsid reed, Koolibri 1991

Niit, E., Midrimaa, 1974

Raud, E., Luige huige. Luulet lastele 1974-2008, Tammerraamat 2016

Runnel, H., Taadi tütar, Eesti Raamat 1989

Saar, O., Päike süles. Luulet lastele 1966-2012, Tammerraamat 2016

Sõelsepp, V., Sinikuube sirgukene

Tungal, L., Vana vahva lasteaed; Eesti Raamat 1988

Raamatuvalik lastele kodulugemiseks

Bond, M., Karupoeg Pädington, Eesti Raamat 1995

Hiie, E., Emakeele lugemik
Johansson, A. ja B., Esimesed jõulud, 1990
Kass, A., Pahupidi puhkus
Kass, K., Käru - Kaarel, 2011
Kivirähk, A., Oskar ja asjad, 2015
Kuuskemaa, J. Hea töö headele inimestele, 2006
Lindgren, A., Bullerby lapsed
Lindgren, A., Madlike
Lindgren, A., Madlike ja Jaanikingu põnn
Lindgren, A., Mio mu Mio
Lindgren, A., Pöialpoiss Nils Karlsson
Lindgren, A., Röövlitütar Ronja
Lindgren, A., Vahtramäe Emil
Lindgren, A., Vennad Lõvisüdamed
Luts, O., Nukitsamees
Mänd, H., Koer taskus, 1988
Mürsepp, M Viis vaba kutsikat
Pakkanen, K., Suvesaare lood, Forest 1992
Pervik, A. Tirilinna lood, Tammeraamat 2009
Pervik, A., Kunksmoor
Porter, E., H., Pollyanna, Ersen 2000
Raud, E., Naksitrallid
Raud, E., Peep ja sõnad
Raud, E., Sipsik
Rummo, T., Rute, M., Valgma, A., Kodulooline lugemik koolile ja kodule I, II
Saluste, M. Kõik tööd on head, 2016
Saluste, M., Kõik tööd on head , Koolibri 2016
Stark,U. Täitsapoiss, Koolibri 2013
Toomet, T. Kaltsutitt ja puuhobune
Truupõld, I., Rohelise Päikese Maa
Vilde, E., Minu esimesed triibulised
Vilep, H., Lendav õunapuu
Vooglaid, Ü. Vanaisa, 2011

Metoodiline materjal õpetajale

Davis, R., The gift of dyslexia: why some of the smartest people can't read, and how they can learn, 1994

Ilus emakeel. Eesti keele õpik 1., 2., 3. klassile, Koolibri 2011

Keller, M., Mõned kogemused põhitunni kujundamise kohta. Ergutus algajatele, EVW

Klooren, A., Eesti keele õpik I, II osa

Lään, K., Rahvakalendri tähtpäevi. Eesti rahvakombed väikestele ja suurtele , ILO 2012

Payne, T., Dyslexia: a parents' and teachers' guide, 1999

Perrow, S., Healing Stories for Challenging Behaviour, 2008

Puik, T., Õigekirjaõpik: I-III klass, Koolibri 2000

Tungal, L., Hiiepuu E., Valter, E., Eesti keele õpik-lugemik, AS Bit 2002

Õpetaja õpituba. Metoodiliste materjalide sari, Koolibri 2014 /2017

2. EESTI KEEL JA KIRJANDUS II KOOLIASTMES

Varasematel aastatel üheskoos omandatu hakkab nüüd individualiseeruma, muutuma isiklikuks teadmiseks. Metoodiliselt tähendab see erinevaid töövorme, valikülesandeid, aine suuremat diferentseeritust lähtudes õpilase võimetest. Kunstiline ja tegevuslik printsiip õpetuses on endiselt olulised.

4. klassis on jutustamisaineks lood põhjamaade eepostest, 5. klassis hommikumaa kultuuride pärimused ning 6. klassis uuemat ajalugu ja geograafiat käsitlevad jutustused. Kirjanduse liike ning proosažanre saab käsitleda nii põhitunni sisuna („Kalevipoeg”, kreeka mütolgia jt) kui ka põhitunni jutustavas osas.

Seoses õpilaste omavaheliste suhetega saab õpetaja ikka ja jälle kasutada situatsioonist lähtuvaid omaloodud kasvatuslikke lugusid. Teisel kooliastmel jõuavad õpilased eelpuberteeti. Seoses õpilaste omavaheliste suhetega saab õpetaja ikka ja jälle kasutada situatsioonist lähtuvaid omaloodud kasvatuslikke lugusid, mida õpilased nüüd muidugi selgemalt läbi näevad, kuid mis kaudse kasvatusvahendina seda enam toimivad.

Lapse individualiseerumisele vastab ühisretsitatsioonide uus esitusviis – ühisosa kõrval on tekstist lähtuvalt oluline ka individuaalne esitus. Samal printsiibil ehitatakse üles 5. klassi näidend. 5. klassile omast tugevat rütmilist mälu arvestades on näidend soovitatavalt värsivormis.

Jätkuvalt pööratakse tähelepanu igapäevasele korrektsele kõnekasutusele ning tekstitaju arendamisele. Tekstiõpetuseks annavad emakeele kõrval ainet ka teised aineperioodid, nt loodusõpetus, geograafia ja ajalugu. Õpitakse suulise teksti tähelepanelikku kuulamist, sellest kava põhjal või vabas vormis kokkuvõtte tegemist, selle suulist edasiandmist. 6. klassi esimene füüsikaperiood annab ainet objektiivseteks katsekirjeldusteks. Seoses klassi ühisüritustega kasutatakse võimalust harjutada tarbetekstide koostamist: küsida informatsiooni ja sõlmida kokkuleppeid. Tekstiõpetus on suunatud sellele, et selgelt ja lakooniliselt esitada oma plaane ja soove, tugevdada ja arendada võimet ja valmidust tekstidest täpselt aru saada, koolitada ärksat vaatlusoskust. Tekstiõpetus teisel kooliastmel vahendab seost elupraktikaga, elamustel ja fantaasial põhinevad kirjandid jäävad kolmanda kooliastme lõppu. Selles vanuses on võimalik emakeele ülesehitusliku eripära teadlik käsitlemine. Teadvustamisprotsessi iseloomustab järk-järguline ülesehitus. Kui 3. klassis käsitleti vaatlvalt nii nimi- kui tegusõnu koos vastavate küsimustega (nt mõistatuste läbi), siis 4. klassis tegeldakse tegusõna ja 5. klassis nimisõna muutevormidega vastavalt nende erinevatele funktsioonidele. Kehtib nõue, et nimetused-terminid võetakse kasutusele siis, kui grammatilised fenomenid on kogemuslikult tuttavaks saanud. Niipalju kui on mõttekas, kaasab õpetaja nimetuste otsinguil ka laste ettepanekuid. Keeleteadmised avarduvad, kuid jäävad rakenduslikuks. Õpitud keelematerjalist tuletatud grammatikareeglid on soovitatav kirjutada eraldi reeglitevihikusse, mis leiab kasutamist ka järgnevatel aastatel.

Üldpädevuste kujundamine

Väärtuspädevus. Kirjandusõpetuses on peamine rõhk kõlbeliste ja esteetilis-emotsionaalsete väärtuste ning kultuuriväärtuste kujunemisel loetavate ilukirjandus- ja aimetekstide alusel. Ka keeleõpetus rõhutab vaimseid ja kultuuriväärtusi: keelt kui rahvuskultuuri kandjat, keeleoskust kui inimese identiteedi tähtsat osa. Keeleõpetus väärtustab funktsionaalset kirjaoskust ning teadlikku kriitilist suhtumist teabeallikatesse, sh meediasse.

Keele-, kirjandus- ja draamaõpetus arendavad olulisi õpipädevusi: kuulamis- ja lugemisoskust, eri liiki tekstide mõistmist, fakti ja arvamuse eristamist, eri allikatest teabe hankimist ja selle kriitilist kasutamist, eri liiki tekstide koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist.

Ainevaldkonna õppeained toetavad sotsiaalse pädevuse kujunemist, avardades õpilase maailmapilti ja ettekujutust inimsuhetest ning kujundades suhtluspädevust: suulise ja kirjaliku suhtluse oskusi, suhtluspartneri arvestamist ning sobiva käitumisviisi valikut, oma seisukohtade esitamise ja põhjendamise oskust.

Enesemääratluspädevuse ja ettevõtlikkuspädevuse ning vastutustunde kujunemist toetatakse nii meedia- ja kirjandustekstidest kui ka õpilaste igapäevaelust lähtuvate eakohaste probleemide arutamise, seisukohavõtu ja lahenduste otsimisega nii keele- ja kirjandustundides kui ka loovtöodes ja draamaõppes. Enesekohase ja ettevõtlikkuspädevuse kujunemist soodustab õpilaste osalemine projektides, mis eeldavad õpilaste omaalgatust ja aktiivsust ning keele- ja kirjandusteadmiste rakendamist ning täiendamist eri allikatest.

Läbivad teemad

Õppe-eesmärgid II kooliastmele:

- arendada suhtlemisoskusi;
- omandada oskus loetust ja kuuldust kokkuvõtet teha ning hinnangut anda;
- õppida tundma ja kasutama erinevaid tekstiliike;
- õppida eluks vajalikke tekste looma ning vormistama;
- õppida esinemise oskusi;
- õppida eesmärgipäraselt kirjutama;
- omandada eesti õige kirja alused ja põhireeglid;
- õppida kasutama ÖSi ja teisi õigekeelsusallikaid.

2.1. 4. klass

Juhtmotiivid ning õppeainetevaheline lõimimine

Kõike, mida laps on siiani õppinud kirjalikke ümberjutustusi ja kirjeldusi luues, hakatakse nüüd kasutama igat liiki kirjade ja tarbetekstide koostamiseks. Töö käigus õpitakse märkama grammatilisi seaduspärasusi ning neid sõnastama. Reeglid pannakse kirja. Korratakse sõnaliike ning õpitakse uusi (sidesõna, asesõna). Hoolikalt kujundatakse ettekujutus ajavormidest ja aja väljendamise viisidest, aga ka kõigest sellest, kuidas väljendatakse verbi pöördelisi vorme. Samuti peab laps tunde järgi ja instinktiivselt tundma õppima seost, mis on sõna ja käändetunnuse vahel. Keelt plastiliselt tundma ja liigendama tuleks õppida emakeeles siis, kui laps on 9-10 aasta vanuses.

Neljandas klassis olulise aja ja ruumi temaatika käsitlemisel on abiks ka mäarsõnade õppimine. Ajas ja ruumis toimetulekut toetavad ka jutustamisülesanded.

Õige kirja harjutatakse, teadvustades kokkuleppeid, mis on loodud selleks, et saaksime üksteisest aru. Õige kirja harjutamisel on tähtsad esmalt ära kirjaülesanded, lisanduvad dikteeritud kokkuvõtte kirjutamine ja etteütlus ning oma kirja pandu kontrollimine.

Kokkuvõtete ja kirjelduste ning reeglite kirjanemine on kõiki põhiaineid siduvad tegevused, samuti jutustamine. Õige kirja tähtsustatakse igas õppeaines.

Emakeeles omandatud grammatikareeglid käsitletakse sõltuvalt õpetajate kokkuleppest samal või lähiajal võõrkeeltes. Võõrkeeled ei enneta grammatikas emakeelt.

Aja käsitlemine seostub kodukoha ajalooga tutvumisega koduloo raames.

Luulet õpitakse valdavalt seotuna liikumisega. Võimalusel tehakse koostööd liikumisõpetajaga.

Vormijoonistuses on aasta teemaks põimornament, mis ühest küljest toetab kauni käekirja kujunemist ja on hea käeosavuse arenemisel, teisest küljest pakub ainet kunstilisele kujundusele, mida tähtsustatakse kõigi vihikute.

Jutustamis- ja lugemisainet pakuvad sellele klassile muuhulgas germaani mütoloogia ja kangelasajastu saagad, aga ka laste kodus loetavad kirjandusteosed.

Õppesisu

Õigekeelsus:

- verbi pööramine, ajavormid (olevik, lihtminevik, täisminevik, enneminevik), pöörd sõna lõppude õigekiri;
- ärakiri tahvlilt, raamatust;
- etteüt lused;
- i ja j õigekiri, h sõna alguses;
- sõnade poolitamine;
- liitsõna;
- häälikupikkuse ja kaashäälikühendi märkimine kirjas. Kaashäälikuühend. Erandlik kasutamine liitsõnades. Ülipika sulghääliku kirjutamine täishäälikuühendi järel, b, d, g, f, , ž tuntumates võõrsõnades;
- väike algustäht õppeainete, kuude, nädalapäevade, ilmakaarte nimetustes;
- eitav ja jaatav kõne;
- otsene kõne, kirjavahemärgid.

Tekstiõpetus:

- vahetu suulise esituse kuulamine;
- proosa-, luule- tarbe- ja teabetekstide lugemine, mõistmine;
- tegevuse aega ja isikut muutev ümberjutustus;
- kirjalik ümberjutustus õpetaja teksti alusel;
- jutustav ja kirjeldav tekst tugisõnade abil, loovtööna, kava koostamine, kava järgi kirjutamine;
- tarbetekstide koostamine: kiri, lühisõnum, seletuskiri, kuulutus, avaldus, õnnitlus, kutse.

Kirjandus:

- Põhjamaade eeposed. „Kalevipoeg“;
- rahvaluule rütmiline retsiteerimine. Kujundiline keel;
- alliteratsiooni ja assonantsi sisaldavate tekstide lugemine, murdekeelne luule, erineva temaatika, rütmi ja riimidega luule;
- klassi- ja kodulektüür; raamatukogu kasutamine.

Lõiming teiste ainetega

Eesti keel lõimub 4. klassis kõigi seal õpetatavate õppeainetega:

- matemaatikas koostavad lapsed ise tekstülesandeid;
- tööjuhiste toel areneb tekstist arusaamine;
- koduloos õpitakse tundma kodukoha ajalugu ja käsitletakse selleteemalisi tekste;
- liikumismängudes kasutatakse dialooge, erinevaid harjutusi tehes sõnalisi juhtnööre;
- loomaõpetuses kuulatakse õpetaja esitatud loomakirjeldusi ning kirjeldatakse ka ise erinevaid loomi;
- maalimises on aines seotud muuhulgas müütide temaatikaga;
- võõrkeeli õppides arendatakse jätkuvalt keeletunnetust;
- käsitöös arendatav peenmotoorika tuleb kasuks kirjutamisvilumusele.
- Tööjuhiste mõistmine on vajalik kõigis õppeainetes.

Taotletavad õpitulemused

4. klassi lõpetaja:

- oskab retsiteerida õpitud luulet, eeposkatkeid jm tekste;
- oskab kirjas õigesti märkida häälikupikkust, i ja j õigekirja, sõnaalguse h-d;
- oskab rakendada kaashäälikuühendi põhireeglit;
- tunneb kaashäälikuühendi erandreeglit liitsõna ja -gi, -ki liite puhul;
- oskab sõnu poolitada;
- oskab nimisõna kokku- ja lahkukirjutust tüüpjuhtumel;
- oskab kasutada suurt algustähte nimedes, teoste ja perioodiliste väljaannete pealkirjades, ajaloosündmuste, rahvuste, keelte ja kalendripühade märkimisel;
- oskab otsekõne puhul kasutada kirjavahemärke;
- oskab jutustada ja kirjutada sündmusest;
- oskab edastada teavet selgelt ja ühemõtteliselt, eristada tõepärasest fantaasiast;
- oskab tekstiga iseseisvalt töötada: esitada teksti kohta küsimusi, küsimustele teksti põhjal vastata;
- oskab koostada kirja, vormistada ümbrikku;
- oskab nimetada lastekirjanikke ning nende teoseid;
- oskab leida raamatukogust soovitud raamatut;
- vormistab kirjalikud tööd korrektselt.

2.2. 5. klass

Juhtmotiivid ning õppeainetevaheline lõimimine

Laps peab oskama vahet teha tegusõna isikuliste ja umbisikuliste vormide vahel. Samuti tuleb õppida edasi andma kuuldu ja nähtu nii otseses kui kaudses kõnes. On tähtis, et selles eas kujuneb välja teatud vaist, mis aitab vahet teha iseenda mõtete väljendamise ja võõra arvamuse edasiandmise vahel. Nii kõnes kui kirjas tuleb õppida sellega arvestama. Ka täiustatakse kirjavahemärkide ja jutumärkide kasutamisoskust.

Jätkatakse kirjade kirjutamist. Suurt rõhku pannakse teksti viimistlemisele.

Jutustamis- ja kirjutamismaterjali pakuvad klassikalise antiikaja muistendid. Ainet pakub ka looma- ja taimeõpetus ning geograafia. Kirjeldusi kirjutades saadakse ohtralt materjali

omadussõnade õppimiseks. Õpitakse nii asjade, olendite kui inimeste kirjeldamist, ajaloo seoses harjutatakse ajalise järgnevuse arvestamist jutustamisel.

Ajalugu ja geograafia annavad võimaluse tutvustada lastele ajaloo, kultuuri, geograafia ja majanduse mõisteid. Mõistete õppimine toetab ka olulise eristamise oskuse teket. Nimetatud oskus on vajalik teksti analüüsimisel, peamiste mõtete leidmisel. Teksti analüüs õpetab aga teksti ülesehitust märkama ning oma teksti kavakohaselt üles ehitama.

Õppesisu

Keeleõpetus ja õigekiri:

- sõnaliigid: nimi-, omadus-, arv-, ase- ja tegusõna;
- käänamine, ainsus ja mitmus, käändsõnavormide moodustamine küsimuste alusel, mitmuse nimetava ja sse-lõpulise sisseütleva, kaasaütleva ja ilmaütleva käände õigekirjutus;
- küsivad asesõnad, asesõnade erandite õigekirjutus, asesõnade käänamine;
- liitsõna. Ülipikk s, l, m, n jne. kaashäälikuühendis;
- omadussõna võrdlusastmed, kõige-ülivõrre;
- omadussõna käänamine, omadus- ja nimisõna ühildumine. Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine;
- kaashäälikuühendi erandreeglid;
- lauseliikmed: alus, öeldis, sihitis, määrus, täiend. Süntaks: lihtlause, liitlause, koondlause;
- koma (sest, et, aga, siis, kuid ja küsivate asesõnade ees);
- lühendid;
- sõnavara: sünonüümid, antonüümid.;
- suur ja väike algustäht kohanimedes, ajaloolistes sündmustes, rahvuste ja keele märkimisel.

Tekstiõpetus:

- vahetu suulise esituse kuulamine (jutustamine, lugemine);
- heksameeter Vana-Kreeka eepostes. Heksameetrilise värsimõõduga tekstide esitamine koos liikumisega;
- vestluse kuulamine;
- olulise ja ebaolulise teabe eristamine ja esitamine vestluses;
- kirjeldava, jutustava, iseloomustava teksti kirjutamine tugisõnade või kava abil;
- teksti kompositsioon: sissejuhatus, teemaarendus, lõppsõna. Teksti sisu ja pealkiri. Teksti vormistamise harjutamine;
- teabeteksti kasutamine (teatmeteosed, sõnastikud, tabelid);
- mõisted: kiri, kirjeldus, jutustus, iseloomustus, juhend, lühisõnum.

Kirjandus:

- Vana-Ida kirjanduse näited (integreeritult ajalooa);
- Vana-Kreeka mütoloogia, eeposed (integreeritult ajalooa). Võimaluse korral eepose tekstide esitamine näidendi vormis. Tõepärasus ja fantaasia. Mütoloogia ja ajaloolised jutustused. Rahvaluule.

Draama:

- näidend. Klassi- ja kodulektüür.

Lõiming teiste ainetega

Kirjeldava, jutustava, iseloomustava teksti kirjutamine tugisõnade või kava abil. Ümberjutustus seoses ajaloo, geograafia, taime- ja loomaõpetuse teemadega. Juhendi lugemine ja selles sisalduva teabe mõistmine, lõimivalt kõigi õppeainetega. Vana-Ida kirjanduse ning Vana-Kreeka mütoloogia ja eeposte käsitlemine integreeritult ajalooga.

Liikumistundides õpitakse tundma vana kreeka olümpiamängude spordialasid. Võimaluse korral osaletakse waldorfkoolide olümpiamängudel, kus on lõimitud ajalugu, kirjandus, muusika, sport, kodundus, kunst, käsitöö jm. õppeained.

Taotletavad õpitulemused

Suuline ja kirjalik suhtlus

5. klassi lõpetaja:

- esitab kuuldu kohta küsimusi ning annab hinnanguid;
- võtab loetut ja kuuldut lühidalt kokku nii suulises kui ka kirjalikus vormis;
- oskab retsiteerida heksameetris õpitud tekste;

Teksti vastuvõtt

5. klassi lõpetaja:

- loeb ja mõistab eakohaseid õpi- ja elutabelisi ning huvivaldkondade tekste;
- võrdleb tekste omavahel, esitab küsimusi ja arvamusi ning teeb lühikokkuvõtteid.

Tekstiloomed

5. klassi lõpetaja:

- tunneb esinemise ettevalmistuse põhietappe;
- esineb suuliselt;
- kirjutab eesmärgipäraselt loovtöid ja kirju, oskab leida ning täita lihtsamaid blankette ja vorme;
- avaldab viisakalt ning olukohaselt oma arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suulises kui ka kirjalikus vormis.

Õigekeelsus ja keelehoole

5. klassi lõpetaja:

- järgib eesti õigekirja aluseid ja õpitud põhireegleid;
- oskab leida sünonüüme ja neid tekstis korduste vältimiseks kasutada;
- tunneb tekstist ära nimi-, omadus-, arv-, ase- ning tegusõnad; oskab õigesti kasutada käänd- ja pöördvorme, ainsust ja mitmust, olevikku ja minevikku;
- oskab kasutada omadussõnade keskvärret ja kõige-ülivõrret, i-ülivõrret;
- oskab otsekõnet kirjavahemärgistada;
- oskab rakendada kaashäälikuühendi põhireeglit.

2.3. 6. klass

Juhtmotiivid ning õppeainetevaheline lõimimine

Nii suulised kui kirjalikud ülesanded luuakse eesmärgiga arendada lapse stiilitunnet. Läbi eeskuju on abiks valitud õppematerjal.

Kirjelduste koostamine ja ettekanded on osa kõigist loodusainetest. Tähtsustatakse täpsust, õpitud reeglitest kinni pidamist. Käsitletakse sümbolireegleid – kirjavahemärke ja lühendeid. Täpsuse harjutamisel on oluliseks ka teatmeteoste kasutamine õigekirja kontrollimisel ja lisainfo kogumisel.

Omaloomingu ja tekstianalüüsi juures on järjest tähtsam põhjuslike seoste märkamine.

Lugemis- ja jutustamisainet võetakse erinevažanrilistest kirjandusallikatest, ka etnograafiast. Eraldi projektide raames tutvutakse meediavormide ja reklaamiga.

Võimalusel tehakse klassinäidend, sh stsenaariumi koostamine, kujundus, lavastus ja näitlemine.

Õppesisu

Keeleõpetus ja õigekiri:

- b, d, g, f, , ž võõrsõnades;
- kreeka ja ladina keelest tuletatud sõnad ning nende tähendus;
- sõnaraamatute (ÕS, VSL) kasutamine;
- suur ja väike algustäht koha- ja isikunimedes, perioodilistes väljaannetes, teoste pealkirjades, keelte ja rahvuste nimetuses, kalendri tähtpäevade kirjutamisel, ajaloosündmuste märkimisel;
- käändsõna kokku- ja lahkukirjutamise põhijuhtumid: nimisõna nimisõna, nimisõna omadussõna;
- kohanimede kokku- ja lahkukirjutamine;
- arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine;
- käändsõna käänamine ja kasutamisevõimalused;
- käändsõna veakriitilised vormid, ühildumine;
- otse- ja kaudne kõne, üte; lauseliikmed – alus, öeldis, sihitis, määrus, täiend, öeldistäide;
- kirjavahemärkide kasutamine rind- ja koondlauses;
- sidesõnad, nende kasutamine lauses;
- omadussõna võrdlusastmed, i-ülivõrre.

Tekstiõpetus:

- suuline esitus; jutustava, kirjeldava, iseloomustava, võrdleva teksti kirjutamine tugisõnade ja kava abil;
- ärikirjad, blanketid, ankeedid ja nende täitmine;
- dialoogi kirjutamine; teksti loomine etteantud alguse või lõpu lisamise abil;
- teksti eesmärgistamine, kavandamine, eeltöö kirjutamine, viimistlemine ja vormistamine;
- meediatekst: uudis, kuulutus, ajalehetekst;
- fakti ja arvamuse eristamine;
- mõisted: kirjeldus, iseloomustus, dialoog, monoloog, juhend, teatmeteos, tabel, kuulutus, uudis;
- sõnavara: antonüümid, sünonüümid, homonüümid;

- teemakohase materjali leidmine teatmeteostest, raamatukogust.

Kirjandus

Proosa:

- muinasjutt, muistend, valm, ajalooline jutustus, eepos, fantaasiajutt, seiklusjutt, kriminaaljutt, loomajutt; humoresk, anekdoot, naljand. Klassi- ja kodulektüür.

Lõiming teiste ainetega

Jutustava, kirjeldava, iseloomustava, võrdleva teksti kirjutamist tugisõnade ja kava abil arendatakse kõigi ainetega (näiteks: ajalugu, geograafia, loodusõpetus, füüsika jt) tundides.

Võimaluse korral projekt: klassi ajalehe väljaandmine.

Teemakohase materjali leidmine teatmeteostest, raamatukogust on kasutusel kõigis ainetes. Sõnaraamatute kasutamine võõrkeeletundides; Käsitletakse põhikooli riikliku õppekava inimeseõpetuse valdkonnas ettenähtud teemasid: tervis, tervislik eluviis, murdeiga ja kehalised muutused, turvalisus ja riskikäitumine, keskkond ja tervis.

Taotletavad õpitulemused

6. klassi lõpetaja:

- oskab rakendada kaashäälikuühendi põhireeglit;
- oskab kasutada kaashäälikuühendi erandreeglit liitsõna ja -gi, -ki liite puhul;
- oskab sõnu poolitada;
- oskab nimisõna kokku- ja lahkukirjutust tüüpjuhtumitel;
- oskab kasutada suurt algustähte nimedes, teoste ja perioodiliste väljaannete pealkirjades, ajaloosündmuste, rahvaste, keelte ja kalendripühade märkimisel;
- oskab kasutada tavalühendeid;
- teab või oskab vajadusel sõnastikust leida oma- ja võõrsõnade tähendust ja õigekirjutust;
- oskab leida sünonüüme ja neid tekstis korduste vältimiseks kasutada;
- tunneb tekstist ära nimi-, omadus-, arv-, ase- ning tegusõnad; oskab õigesti kasutada käänd- ja pöördvorme, ainsust ja mitmust, olevikku ja minevikku;
- oskab kasutada omadussõnade keskvõrret ja kõige-ülivõrret, i-ülivõrret;
- oskab moodustada ja kirjavahemärgistada lihtlauseid, sh koondlauseid ning lihtsamaid liitlauseid;
- oskab lauses siduvaid sõnu kasutada;
- oskab otsekõnet ja ütet kirjavahemärgistada;
- oskab jutustada ja kirjutada sündmusest; kirjeldada; edastada teavet selgelt ja ühemõtteliselt;
- eristada tõepärasest fantaasiast;
- oskab vestlust alustada, kaasvestlejat kuulata ja keskustelu sobivalt jätkata;
- oskab loetust ja kuuldust olulist leida, seda oma sõnadega edasi anda ning saadud teavet kasutada;
- oskab lugemispala kavastada;
- oskab teksti ette lugeda, jutustada tekstilähedaselt ja kokkuvõtlikult;
- oskab lihtsa tabeli sisu sõnadega kokku võtta;
- oskab nimetada lastekirjanikke, nende teoseid;

- tunneb ära muinasjutu, muistendi, kõnekäänu, valmi, seiklusjutu;
- oskab eristada kirjandusliike: proosa, luule, draama;
- oskab esitada luuletust või proosakatkendit; esineda dialoogis;
- vormistab kirjalikud tööd korrektselt.

Erinevused riiklikust õppekavast

4. klassis on teemaks põhjamaade eepostega („Kalevipoeg“, „Kalevala“ või „Edda“) süvitsi tutvumine. Retsiteeritakse katkendeid eepostest, pööratakse tähelepanu alliteratsioonile. 5. klassis tutvutakse põhjalikult Vana-Ida mütoloogiaga, Vana-Kreeka mütoloogia ja eepostega („Ilias“ ja „Odüsseia“). Retsiteeritakse katkendeid eepostest, tegeletakse heksameetriga. 6. klassis on jutustamisaineseks rüütlilood („Kuningas Arturi lood“). Arutlevate kirjutiste asemel on rõhk kirjeldavatel lugudel. Arvutit õppetöös ei kasutata. Ametlike kirjade vormistamist harjutatakse paberil, mitte e-keskkonnas.

Vastavalt põhikooli riikliku õppekava § 15 Õppe ja kasvatuse korralduse alustest (7): Kooli hoolekogu nõusolekul võib põhikool oma tegevuses juhinduda Steineri-Waldorfi hariduse Euroopa Nõukogu (European Council for Steiner Waldorf Education) kinnitatud põhimõtetest ja püüdlustest ning korraldada sellest tulenevalt õpet viisil, kus riikliku õppekava I ja II kooliastme õpitulemusi ei taotleta vastava kooliastme lõpuks.

2.4. Kasutatav kirjandus II kooliastmele

Õpetajale jutustamiseks

Andersen, H. C. Muinasjutud

Bhagavadgita

Dilyte, D. Hellase valgus, Olion 1996

Gilgameš

Haava, A. Rooma muinaskangelased

Homeros, Ilias, Varrak 2004

Homeros, Odüsseia, Varrak 2006

Iidsete aegade lood. I ja II

Kalevala

Kalevipoeg Lindholm, D. Götterschicksal – Menschenwerden

Niederhäuser, H.R. Ritter – Reiter – Gottesstreiter

Noorem Edda

Palamets, H. Vanaaja kultuurist ja olustikust, 1976

Petiška, E. Vanakreeka muistendid ja pärimused

Saddhatissa, H. Buddha elu

Vanem Edda

Luule

Ajast aega.

Eesti luulet läbi aegade, Varrak 2002

Eesti luule antoloogia

Ilias ja Odüsseia, katked (heksameeter)

Jüssi, H. Maailma luule.

Kuldne klassika, 2006

Sõnarine I – IV

Trull, I. Rähni ravi, Tammerraamat 2016

Wimberg, Ahoi! Luulet lastele, 2016

Metoodiline materjal õpetajale

Annus, A. Muinasaja kirjanduse antoloogia, Varrak

Bobõlski, R.; Puksand, H.; Pesapuud, Koolibri 2006

Põldmäe, J. Luulevorme ja rütmianalüüse: kirjandusteoreetiline abimaterjal õpetajatele, 1977

Vardja, K. ja M. Tuulepesad. 5. klassi kirjanduse õpik, Koolibri 2006

Õigekeelsuse käsiraamat ja sõnastik, TEA 2006

Õigekeelsussõnaraamat 2018, EKI

Lään, K. Rahvakalendri tähtpäevi. Eesti rahvakombed väikestele ja suurtele, ILO 2012

Perrow, S. Healing Stories for Challenging Behaviour, 2008

Vanade tsivilisatsioonide fantastiline maailm, TEA 2017

Viires, A. Vana Eesti rahvaelu. Kust tuleme, kes oleme, ILO 2015

Lektüürivalik õpilastele:

Bornhöhe, E. Tasuja

Burnett, F. H., Salaaed, Eesti Raamat 1993

Dickens, C., Oliver Twist, Ersen 2001

Dilyte, D. Hellase valgus, Olion 1996

Durrell, G. Minu pere ja muud loomad

Ende, M. Momo
Ezzoubi, K. Vanaaja lugemik, Avita 2003
Jüssi, F. Rebasetund
Kipling, R. Mowgli
Kipling, R., Džungliraamat, Varrak 2001
Kreutzwald, F.R. Ennemuistsed lood
Kreutzwald, F.R. Kilplased, 2004
Krüss, J., Timm Thaler ehk müüdnud naer, Tänapäev 2012

Kästner, E. Veel üks Lotte, Avita 2018
Lagerlöf, S. Nils Holgersson
Lindgren, A. Kalle Blomkvist ja hulkur Rasmus
Lindgren, A. Meisterdedektiiv Kalle Blomkvist
Lindgren, A. Mio, mu Mio
Lindgren, A. Vennad Lõvisüdamed. Röövlitütar Ronja
Luts, O. Kapsapea
Luts, O. Kevade
Made, R. Salaroheline hiis, 2005
McCaffrey, A. Lohelaul
Molnar, F., Pal-tänava poisid, Hea Lugu 2014

Mälk, A. Jutte lindudest
Mänd, H., Toomas Linnupoeg, TEA 2008

Nõu, H. Pea suu!
Nöstlinger, C. Vahetuslaps, Ilo 2008

Ollivier, J. Viikingite avastusretk
Palacio, R.J. Ime, Hea Raamat 2017
Palamets, H. Vana aja lugemik
Parijõgi, J. Laevapoisi päevilt
Pervik, A. Arabella, mereröövli tütar
Pyle, H. Kuulsa Robin Hoodi lustakad seiklused
Rannamaa, S. Kasuema, TEA 2018

Rannamaa, S. Kadri, TEA 2018

Rannap, J. Agu Sihvka annab aru
Rannap, J. Viimane Valgesulg, Pegasus 2016
Raud, E. Kalevipoeg
Raud, E. Roostevaba mõök
Reinla, A. Teofrastus
Roht, R. Jutte loomadest, 2007
Roht, R. Laaned ja veed: jutte loomadest, 1996
Roht, R. Lapsed ja loomad, 2007
Roht, R. Võrukael, 2007
Rowling, J.K. Harry Potter ja saladuste kamber, 2000
Rowling, J.K. Harry Potter ja tarkade kivi, 2005
Soopan, I. Kõik poisid ei saa suureks, 2008
Thompson, E. S. Lugusid loomadest
Tungal, L. Kirju liblika suvi, 1986
Turgenev, I. Mumuu
Tuule, E., Tagalaane valitsejad, 2015
Twain, M. Huckleberry Finni seiklused, 1999
Twain, M. Prints ja kerjus, 2001
Twain, M. Tom Sawyeri ja Huckleberry Finni seiklused, Hea Raamat 2015
Twain, M. Tom Sawyeri seiklused, 2007
Twain, M., Prints ja kerjus, Tänapäev 2015
Ussova, A. Väike pottsepp Ateenast
Vooglaid, Ü., Vanaisa, 2011

3. EESTI KEEL JA KIRJANDUS III KOOLIASTMES

Juhtmotiivid

Puberteedieas noored on sisemiselt äärmiselt tundlikud. Maailma poole suunatud suletud või robustsevõitu hoiak on nii mask kui kaitse, mida sisemine ümberehitus sel ajal vajab. Kui klassiõpetaja on eelnenud aastail loonud õpilastega usaldusliku suhte, toetab see noori ka puberteediea kriisis. On oluline, et põhitundide rütmilises osas ei unustataks luulet kogu tema

mitmekesisuses, kuni kaasajani välja. Vormiliselt on tegu endiselt ühisretsitatsiooniga, milles sisust ja kompositsioonist lähtuvalt üha enam domineerivad individuaalselt esitatud värsid/repliigid/salmid. Ühistöö tulemust esitletakse kuupeol.

Murdeas otsitakse tõde ja ideaale. Emakeele õpetuse ülesanne on toetada noorte ideaale ja võimaldada samaaegselt reaalsuses orienteerumist. Puberteedia hingelise ebastabiilsuse kõrval käsitleb keeleõpetus midagi kindlat ja objektiivset – grammatikat. Jutustamisainena käsitleb klassiõpetaja 7. klassis lugusid maailma rahvaste elust-olust, maadevastustest ja leiutistest, biograafiaid.

Üks suuremaid klassi ühisprojekte kolmandal kooliastmel on 8. klassi näidend. Aineks on draamakirjanduse klassika, eesmärgiks etenduse väljatoomine. Projekti võib kaasata nii käsitöö (kostüümid), puidutöö (rekvisiidid) kui kunstained (lavakujundus, muusika).

Noorte jõudmisega 9. klassi lõpeb kaheksa-aastane orienteerumine klassiõpetaja isiksusele. Tema asemele tulevad nüüd aineõpetajad, kelle ainekäsitus ja materjali sisu arvestavad noore inimese vanusega. Ärkav mõtlemisjõud ja otsustusvõime saavad mõistuse ja loogika tugevdatud koolituse läbi nüüd paraja koormuse.

9. klassi eesti keele ja kirjanduse perioodides käsitletakse aineid, teemasid ja motiive, mis tugevdavad ning jaatavad noorte ärkavaid idealistlikke jõude. Õpilastele esitatakse olemasolevat ja näiliselt lahendamatu maailma vastandlikkust, mis võib olla nii traagiline kui koomiline. Selles väljenduvad naer ja nutt, huumor ja traagika, vastandite pingeväli. Teadlik ümberkäimine kirjutatud ja loetud sõnaga peab andma noore inimese spontaanset ja impulsiiv-subjektiivset tundeelule suuna ning kaasa aitama maailma mõistmisele.

Lisaks praktilisele tegelemisele luule ja ilukirjandusega toimub perioodide vältel ka oma keele väljaarendamine ja hooldamine. Korratakse ja kinnistatakse grammatikat, võimalusel seoses võõrkeeleõpetusega ja arvestades ortograafiat ning interpunktsiooni, samuti diferentseeritud väljendusoskust sõnakasutuses ja süntaksis. Subjektiivselt jutustavat, objektiivselt kirjeldavat ning üldiselt arutlevat kirjandivormi harjutatakse võrdselt (sisukokkuvõtte, tekstide ja õppevestluste kokkuvõtted, protokollid, pildi- ja katsekirjeldused, ümberjutustused, meeolupildid). Võib ümber teha kirjanduslikke eeskujusid. Stiilitunnet arendatakse tekstide võrreldes ja luues. On hea, kui üks klass kolmandal kooliastmel toimetab kooli ajalehte.

Teemakeskne vestlus, dialoog ja mõttevahetus tundides annavad üha enam tooni. Periood- ja aineõppe tundide võimalike töövormide hulka kuuluvad mitmesugused individuaalse töö vormid koos tulemuste esitlemisega.

3.1. 7. klass

Õpitulemused

7. klassi lõpetaja:

- oskab rakendada häälikuõigekirja reegleid, õigesti kasutada suurt ja väikest algustähte, sõnu kokku ja lahku kirjutada;
- oskab õigesti kasutada käändeid ning pöörsõna käändelisi ja pöördelisi vorme;

- oskab kirjavahemärgistada koondlauseid;
- oskab kõnelemisel ja kirjutamisel valida sobivaid keelevahendeid vastavalt suhtluseesmärkidele;
- oskab leida õigekeelsussõnaraamatust vajalikku teavet sõnade tähenduse, õigekirjutuse, vormimoodustuse, kasutusvaldkonna kohta;
- tunneb ära kõneviise ja tegumoodi;
- tunneb kokku- ja lahkukirjutamise reegleid;
- omab ülevaadet teabetekstidest.

Õppesisu

Õigekeelsus

Pöördsõna ja pöördsõnavormistik: ajad, kõneviisid, tegumood, jaatav ja eitav kõne.

Pöördsõna kokku- ja lahkukirjutamine.

Tüve muutused ja astmevaheldused nii käänd- kui pöördsõnades, soovitatavad i-mitmuse vormid.

Omadussõna võrdlusastmed, i-ülivõrde vormid.

Kõneviisid (kindel, käskiv, tingiv, kaudne), tegumood.

Omadussõna kokku- ja lahkukirjutamine.

Muutumatu sõnade (määrsõna, kaassõna) kokku- ja lahkukirjutamine.

Ortograafia põhireeglid, sh kaashäälikuühendi põhireegel ja erandreeglid.

ÕS ja selle käsitlemine.

Võõrsõnad.

Tekstiõpetus

Suuline tekst elavas esituses, kuulamine, ümberjutustamine.

Proosa-, luule-, draamateksti kuulamine, lugemine, esitamine.

Teabetekst: ülevaade, kokkuvõte, ideeskeem, teabeteksti eesmärk ja eripära.

Lugu, kirjeldus, referaat.

Kirjutamine tugisõnade, kava abil ja loovtöödena.

Omalooming.

Teksti vastavus teemale ja eesmärgile.

Teksti kompositsioon: sissejuhatus, teemaarendus, lõpetus, teksti vormistus, esitus.

Jutustuse, muinasjutu, muistendi ülesehituslik omapära, võrdlemine, kirjutamine.

Kirjandus

Rahvaluule liigid: regivärss, naljand, anekdoot, pajatus, muistend, muinasjutt.

Eepika: ajalooline jutustus, memuaarid, reisikiri.

Lüürika: ballaad.

Mõisted: lüürika, eepika, draama; nendega seotult käsitletavat mõistet.

Lektüür: ilukirjandus võimalikult laias žanrivalikus, et tekiks mõistmine eripärasuse suhtes.

Lõiming teiste ainetega

Jutustava, kirjeldava, iseloomustava, võrdleva teksti kirjutamist kava abil arendatakse kõigi ainetega (näiteks: ajalugu, geograafia, bioloogia, füüsika jt) tundides. Teabetekstide koostamise harjutamine ajaloo, geograafias, bioloogias, füüsikas. Teemakohase materjali leidmine teat-

meteostest, raamatukogust on kasutusel kõigis ainetes. Sõnaraamatute, ÕS-i kasutamine keeletundides.

3.2. 8. klass

Õpitulemused

- oskab rakendada häälikuõigekirja reegleid;
- omab ülevaadet lauseehitusest;
- oskab kirjavahemärgistada koondlauset; rind- ja põimlauset (v.a keerulised segaliitlauseid); lihtsamat lauselühendit; otse- ja kaudkõnet;
- oskab kasutada lisandit;
- oskab analüüsida meediatekste;
- oskab teksti liigendada;
- oskab eristada fakti ja arvamust;
- oskab kirjutada lugu, kirjeldust, lihtsamat arutlust; uudist; avaldust, elulookirjeldust, referaati;
- oskab koostada kõnet või lühiettekannet ning seda esitada;
- oskab lühidalt tutvustada 2–3 pikemat proosa- või draamateost, määratleda teemat, iseloomustada nende tegelasi, teose üle arutleda;
- oskab interpreteerida ja esitada luuletust.

Õppesisu

Õigekeelsus

Lause tähendusosad ja lauseliikmed.

Lihtlause, koondlause.

Liitlause: rind- ja põimlause.

Lauselühend, selle kasutamine sõnastuse rikastamisel.

Lisandi kasutamine.

Ülevaade kirjavahemärkide kasutamisest erinevates lausetüüpides.

Otse- ja kaudkõne, kirjavahemärkide kasutamine.

Sõnavara: sünonüümid, homonüümid, antonüümid, paronüümid, termin ja mõiste.

Sõnavormide tüvi, liide, tunnuse lõpp.

Olulisemad keelekäsiraamatud.

Ortograafia põhireeglid (etteütlused).

Võõrsõnade õigekirjutus.

Tekstiõpetus

Suuline tekst elavas ettekandes, kuulamine, ümberjutustamine.

Biograafiad. Õpetaja jutustusena; kodulektüürina, kokkuvõttena klassikaaslastele jutustamiseks.

Draamatekst. Draamateksti liigendus: vaatus, stseen, dialoog, repliik.

Stiiliõpetus. Suulise ja kirjaliku eneseväljenduse eripära, stiili ja sõnavara erinevused.

Tarbetekst: avaldus, elulookirjeldus, seletuskiri, protokoll, referaat.

Jutustava, kirjeldava, võrdleva teksti koostamine (integreeritult ajaloo ja loodusainetega).

Kõne, lühiettekanne. Diktsioon, kõne selgus.

Kõne esitamine.

Meediatekst: juhtkiri, intervjuu, reportaaž, arvamus, tele- ja raadiotekstid, veebilehekülg, meediateksti vastavus teemale ja eesmärgile. Arvamuse ja fakti eristamine. Eetikaküsimused meedias.

Omalooming.

Jutustava kirjandi kompositsioon: sissejuhatus, teemaarendus, lõpetus, vormistus.

Infotöö raamatukogus.

Kirjandus

Paikkonna kirjanduse ja kultuuriloo tuntumad esindajad.

Eepika võimalikult laias žanrivalikus: müüt, legend, eepos; romaan, novell, miniatuur.

Žanrimääratlus.

Romantism, realism.

Draamatika: tragöödia, komöödia, draama.

Lüürika: vabavärss, sonett. Värsimõõt.

Mõisted: komöödia, tragöödia, draama; eepika, lüürika.

Kõnekujundid: epiteet, isikustamine, metafoor, võrdlus, kordus.

Lektüür: ilukirjandus laias žanrivalikus.

Projektitöö

Klassinäidend.

Lõiming teiste ainetega

Teksti kirjutamist harjutatakse kõigi ainete (näiteks: ajalugu, geograafia, bioloogia, füüsika jt) ainevihikutes. Draamažanrite tundmaõppimine eesti keele epohhis on aluseks klassinäidendi lavastamisel.

3.3. 9. klass

Õpitulemused

- oskab rakendada häälikuõigekirja reegleid, õigesti kasutada suurt ja väikest algustähte, sõnu kokku ja lahku kirjutada;
- oskab õigesti kasutada käändeid ning pöörd sõna käändelisi ja pöördelisi vorme;
- oskab kirjavahemärgistada koondlauset; rind- ja põimlauset (v.a keerulised segaliitlauseid); lihtsamat lauselühendit; otse- ja kaudkõnet;
- oskab levinumaid eestikeelseid lühendeid tekstis lugeda ja kirjas kasutada;
- tunneb üldjoontes eesti keele grammatilist ehitust;
- oskab kõnelemisel ja kirjutamisel valida sobivaid keelevahendeid vastavalt suhtluseesmärkidele;
- oskab leida õigekeelsussõnaraamatust vajalikku teavet sõnade tähenduse, õigekirjutuse, vormimoodustuse, kasutusvaldkonna kohta;
- oskab leida kuuldust ja loetust olulist teavet, tuua välja probleeme, teha kokkuvõtet;
- oskab teksti liigendada;
- teab eri liiki tekstide eripära ja eesmärgi;
- oskab eristada põhilisi ajakirjandusžanreid: uudis, juhtkiri, arvamus, kuulutus, reklaam;
- oskab eristada fakti ja arvamust;

- oskab kirjutada lugu, kirjeldust, lihtsamat arutlust; uudist; avaldust, elulookirjeldust, referaati;
- oskab koostada kõnet või lühiettekannet ning seda esitada;
- oskab suulises ja kirjalikus suhtlemises arvestada partneri iga, tutvusastet, olukorra ametlikkust;
- teab kirjanduse põhimõisteid: eepika, lüürika, draamatika; eepos, jutustus, romaan, luuletus, näidend; komöödia, tragöödia, draama; teema, karakter, dialoog; komposit-sioon, stiil;
- teab rahvaluule liike, oskab eristada rahvaluulet ilukirjandusest;
- teab romantismi ja realismi mõistet, nende tunnuseid ning tuntumaid esindajaid;
- teab tuntumaid eesti ja väliskirjanikke, on lugenud vähemalt 12 ilukirjandusteost;
- oskab lühidalt tutvustada 2–3 pikemat proosa- või draamateost, määratleda teemat, iseloomustada nende tegelasi, teose üle arutleda;
- oskab interpreteerida ja esitada luuletust;
- tunneb tekstist ära olulisemad kujundid: algriimi, võrdluse, isikustamise, metafoori, korduse;
- teab paikkonna kirjanduse ja kultuuriloo tuntumaid esindajaid, oskab nendest rääkida.

Õppesisu

Õigekeelsus

Kirjakeel ja kõnekeel, murre.

Ülevaade keele muutumisest ja arenemisest.

Grammatika ülevaade.

Sõnade lahku- ja kokkukirjutamine olenevalt tähenduse- ja vormipõhimõttest.

Käänamise veakriitilised rektsoonid.

Ortograafia põhireeglid.

Võõrsõnade õigekirjutuse põhilised erijooned.

Suur ja väike algustäht asutuste, ettevõtete, organisatsioonide nimedes ja nimetustes.

Kirjavahemärgid.

Lühendid ja lühendamine.

Sõnavara: antonüümid, sünonüümid, homonüümid.

Tekstiõpetus

Ilukirjanduslikud näidistekstid.

Funktsionaalstiilid.

Lausete seostamine lõiguks, tekstiks.

Kirjaliku eneseväljenduse sõnavara ja stiili eripära arvestamine.

Referaadi kirjutamine: teemakohase info kogumine, süstematiseerimine, refereerimine, allikatele viitamine, allikaloetelu koostamine, sõnastus, vormistamine (integreeritult ajaloo ja loodusõpetusega).

Kõne, lühiettekanne, diskussioon. Oma arvamuse esitamine ja põhjendamine.

Kunstiteoste meeleoludest ja kujunditest kõnelemine (integreeritult kunstiajalooa).

Teksti analüüsimine ja tõlgendamine, oma arvamuse esitamine.

Tarbe-, teabe-, meediatekstide koostamine ja vormistamine. Elulookirjeldus.

Jutustava, kirjeldava, arutleva teksti kirjutamine.

Tarbekirjade koostamine (volitus, seletuskiri, elulookirjeldus jm).

Kirjandus

Kirjandusvoolud ja -žanrid. Žanri määratlus.

Eesti ja Euroopa kirjandusloo tuntumad esindajad, kirjanduslikud näited.

Realism ja romantism, nende tunnused ja tuntumad esindajad eesti ja väliskirjanduses.

Huumor kirjanduses.

Filmistsenaarium.

Mõisted: kirjandusvool, žanr; lüürika, eepika ja draama ning nendega seostuvad mõisted.

Lektüür: ilukirjandus laias žanrivalikus.

Lõiming teiste ainetega

Eesti keele ja kirjandustundides arendatakse suulist ja kirjalikku väljendus- ning suhtlusoskust, õpitakse mõistma eri liike tekste, arendatakse oma sõnavara. Õpitakse kirjutama arvamust, referaati, juhendit jms, kasutatakse allikaid ja viiteid. Võõrkeelte grammatikat tundma õppides on toeks emakeelsed keelemõisted ja võõrsõnad. Väliskirjanduse autorite ja teostega tutvumine tekitab huvi võõrkeelte õppimise vastu.

Arvsõnade õigekirja õppimine toetab korrektse matemaatilise kirjaoskuse omandamist. Loodusainete tekstide mõistmine eeldab head lugemisoskust ja tekstitööd (kohanimede, objektide jms õigekiri).

Ilukirjanduslike teoste lugemine toetab maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste mõistmist. Peetakse tähtsaks väärtusi ja kõlblust, suhteid kodus ja koolis ning kultuurilist mitmekesisust. Keeletundides arvestatakse õigekirjanormide kasutamist riikide, ühenduste, organisatsioonide, isikute nimetustes. Kunstiainete õpetamist toetab eeskätt kirjanduse kui kunstiaine õppimine. Kirjanduse ja muusikaõpetuse ühisosa on (rahva)laul, selle tekst ja esitamine, mis eeldab aineõpetajate koostööd.

Erinevused riiklikust õppekavast

Eesti keele ja kirjanduse ainekava vastab riiklikule õppekavale.

3.4. Kasutatav kirjandus III kooliastmele

Õpetajale, õpilastele

Ajast aega. Eesti luulet läbi aegade, Varrak 2002

Eesti luule antoloogia Eesti lühiproosa valimik I, II

Jüssi, H. Maailma luule. Kuldne klassika, 2006

Merilai, A. Eesti ballad, antoloogia XVII-XX saj, Tänapäev 2003

Palamets, H. Keskaja kultuurist ja olustikust, 1982

Schiller, Fr. Ballaade

Sõnarine I – IV

Biograafiad; õpetajale, õpilastele

- Barraux, R. Dalai-laamade ajalugu: neliteist peegeldust Ilmutuste järvel, 2006
- Doyle, A.C. Napoleon Bonaparte, Ühiselu 1994
- Englund, P. Hõbemask: kuninganna Kristiina lühike elulugu, Argo 2007
- Frank, O.; Pressler M. Anne Franki päevik, Tänapäev 2003
- Gall, L. Bismarck, Olion 2001
- Harrer, H., Seitse aastat Tiibetis: minu elu Dalai Laama õukonnas, 2000
- Hedin, S. Minu elu maadeavastajana, Loodus 1939
- Hughes, L. Peeter Suur: elulugu, 2005
- Jilek, F. Mees Vincist, Kunst 1988
- Keller, H., Minu elu lugu, 1995
- Lemb, H. Tšingis-khaan: kõigi rahvaste valitseja, Kunst 2006
- Maailma elulood, sari Man, J. Tšingis-khaan: elu, surm ja ülestõusmine, 2006
- McLynn, F. Napoleon, Varrak 2002
- Morgan, E.S. Benjamin Franklin, Kunst 2004
- Nansen, F. Suuskadel läbi Gröönimaa, 1996
- Oplatka, A. Lennart Meri – Eestile elatud elu: kahekõne presidendiga, 2001
- Petriski, V. Valgus džunglis. A. Schweitzeri elust ja tegevusest, Eesti Raamat 1977
- Raig, K. Vikerkaare värvid: Lennart Meri elu sõprade pilgu läbi, Varrak 2003
- Stoll, H.A. Unistus Troojast: romaan Heinrich Schliemanni elust, Eesti Raamat 1971
- Stone, I. Elujanu. Jutustus Vincent van Goghist, Kunst 1968
- Strober, D.H., Tema Pühadus dalai-laama: elulugu intervjuudes, 2007
- Säärirts, E. Anna Haava: elu ja loominguga lugu, 2007
- Zweig, S. Kolm oma elu laulik: Casanova, Stendhal, Tolstoi, Eesti Raamat 2001
- Wunderlich, D. Isepäised naised, Olion 2008

Metoodiline materjal õpetajale

- Maailmakirjanduse leksikon. 1000 kirjanikku, 10 000 teost, TEA 2012
- Maanso, V.; Vardja, K. ja M. Keelesõber, Koolibri 2003
- Nahkur, A.; Sokk, M.; Sõna lugu. 9. klassi kirjanduse õpik, Koolibri 2003
- Põldmäe, J. Luulevorme ja rütmianalüüsi: kirjandusteoreetiline abimaterjal õpetajatele, 1977
- Raudsepp, P. Mõttest tekstini
- Tervikteoste käsitlemine põhikoolis, Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised VIII
- Õigekeelsuse käsiraamat ja sõnastik, TEA 2006

Õigekeelsussõnaraamat, EKI 2018

Õunapuu, P. ja T. Keel ja kõne, Koolibri 2002

Õunapuu, P. ja T. Lause ja kõne, Koolibri 2002

Õunapuu, T. Sõnavorm ja kõne, Koolibri 2002

Lektüürivalik õpilastele

Bornhöhe, E. Ajaloolised jutustused

Brontë, C. Jane Eyre

Defoe, D. Robinson Crusoe

Dickens, C. Oliver Twisti seiklused

Doyle, A. C. Baskerville'i koer

Dumas, A. Kolm musketäri

Dumas, A. Krahv Monte Cristo

Eesti lühiproosa valimik I, II Avita 1997

Gailit, A. Nipernaadi

Golding, W. Kärbeste jumal

Karusoo, M. HIV

Karusoo, M. Ma olen 13-aastane

Kitzberg, A. Libahunt Kreutzwald, Fr.R. Kalevipoeg

Kross, J. Wikmanni poisid

Krüss, J. Timm Thaler, ehk, müüdüd naer

Liiv, J. Peipsi peal, Vari

London, J. Elujanu

London, J. Ürgne kutse

Luts, O. Pildikesi Kevadest

Luts, O. Vaadeldes rändavaid pilvi

Palamets, H. Lugusid Eesti keskajast, 2005

Palamets, H. Sõidab, hirnub raudne täkk, kel selja taga valge lakk, 2005

Poe, E. A. Novellid

Remarque, E.-M. Läänerindel muutusteta

Ristikivi, K. Viikingite jälgedes, 2003

Ristikivi, K. Õilsad südamed, ehk, kaks sõpra Firenzes, 2004

Saint-Exupery, Öine lend Schiller, Fr. Orleansi neitsi
Schiller, Fr. Wilhelm Tell
Shakespeare, W. Romeo ja Julia
Tammsaare, A. H. Kõrboja peremees
Tuglas, F. Inimese vari
Tuglas, F. Novellid
Tuglas, F. Popi ja Huhuu
Tuglas, F. Väike Illimar
Unt, M. Kollane kass
Vallik, A. Kuidas elad, Ann?
Vallik, A. Kuidas läheb, Ann?
Verne, J. 20000 lööd vee all
Verne, J. Kapten Granti lapsed
Vilde, E. Pisuhänd
Viirlaid, A. Ristideta hauad
Cooper, J.F. Hirvekütt
Arakas, H. Esmaspäevad, Tänapäev 2015
Karu, M. Nullpunkt, Pegasus 2012
Mänd, H., Sinine suvi, 2016 (luulekogu)
Ness, P. Kui koletis kutsub, Helios 2014
Malot, H. Perekonnata, 2007
Remmerts de Vries, D. Tiigrisaar, 2016
Benjamin, A. Kõik mida ma õppisin meduuside kohta, 2017
Green, J. Süü on tähtedel, Pegasus 2013
Reinaus, R. Suhkrust ja jahust, Tänapäev 2015
Laidla, S. Pärnaõietee, 2006